

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Eveliina Mämmi

”SADUSTA SANOIKSI”

**Materiaalipaketti 3–6-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen
kehityksen tukemiseen**

Opinnäytetyö
Marraskuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260 6600

Tekijä
Eveliina Mämmi

Nimeke
"Sadusta sanoiksi" materiaalipaketti 3–6-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemiseen

Toimeksiantaja
Kajaanin kaupunki, Sosiaalitoimi, Varhaiskasvatus, Pikku-Ketun päiväkoti

Tiivistelmä

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella, valmistaa ja arvioida materiaalipaketti erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemisen apuvälineeksi. Materiaalipaketti on tarkoitettu 3–6-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa työskenteleville. Tuotoksen tarkoituksena oli myös toimia alkusysäyksenä päiväkodin sanasäkki-menetelmän käyttöön.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Sadusta sanoiksi -materiaalipaketti. Materiaalipaketti sisältää Koira ja täydelliset kengät -kirjaan perustuvan sanasäkin sekä kansion. Kansion löytyy ohjeet kuuden toiminnallisen tuokion mittaisen kokonaisuuden ohjaamiseen. Toimintatuokioilla hyödynnetään sanasäkki-menetelmää ja taidekasvatuksen eri muotoja.

Tarvittavaa tietoa kerättiin työntekijöitä haastatteleamalla sekä päiväkotiryhmän lapsia havainnoimalla, ohjaamalla ja haastatteleamalla. Työntekijöitä osallistettiin työn suunnitteluun, valmistamiseen ja arviointiin. Myös ryhmän lapset saivat vaikuttaa tuotokseen muun muassa valitsemalla sadun, jota sanasäkki käsittelee.

Ohjasin materiaalipaketin sisältämät kuusi toiminnallista tuokiota päiväkodilla, jolloin sanasäkki osoittautui hyväksi menetelmäksi erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemiseen. Jo näiden kertojen aikana lasten sanavarasto karttui ja tarinan kautta lapset heittäytyivät taidekasvatuksen maailmaan.

Kieli
suomi

Sivuja 45
Liitteet 5
Liitesivumäärä 34

Asiasanat
erityisvarhaiskasvatus, lapsen kielellinen erityisvaikeus, taidekasvatus, sanasäkki

THESIS
November 2013
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260 6600

Author
Eveliina Mämmi

Title
"Saduista sanoiksi" - a Material Package to Support the Lingual Development of Children with Special Needs from Ages 3 to 6.

Commissioned by
The city of Kajaani, the day care center of Pikku-Kettu, early childhood education, social administration

Abstract

The objective of this functional thesis was to plan, prepare and evaluate a material package to help support the lingual development of children with special needs. The package is designed for people working with children with special needs between ages 3 to 6. In addition, the purpose of the thesis was _ to function as an incentive for the use of the word sack method within the day care center.

As a result of this thesis, a material package called "Saduista sanoiksi" was born. This package includes a word sack and a file based on the book "Koira ja täydelliset kengät". The file includes instructions for mentoring six activity lessons. The word sack method and different forms of art education are being utilized during these lessons.

The required information was collected by interviewing the employees and by observing, guiding and interviewing the children within the daycare group. The employees were included in planning, production and evaluation of the project. The children within the group were allowed to influence the product, for instance by choosing the story that was used in the word sack.

I mentored the six activity lessons included in the material package, and it proved to be a good method in supporting the lingual development of children with special needs. Already during these lessons the children's active vocabulary was increased, and through the story the children leaped into the world of art education.

Language
Finnish

Pages 45
Appendices 5
Pages of Appendices 34

Keywords
special pre-school education, children's lingual special difficulty, art education, word sack

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Erityisvarhaiskasvatus	6
2.1	Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa	6
2.2	Lapsen kielelliset erityisvaikeudet	8
2.3	Lapsilähtöisyys	11
3	Toiminnalliset menetelmät varhaiskasvatuksessa	12
3.1	Kuvataidekasvatus	12
3.2	Musiikkikasvatus	14
3.3	Draamakasvatus	15
3.4	Sadutus	17
3.5	Sanasäkki	18
4	Opinnäytetyön lähtökohdat	19
4.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	19
4.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	20
4.3	Aikaisemmat tutkimukset	21
5	Opinnäytetyöprosessi	23
5.1	Alkutilanne	23
5.2	Tiedonkeruuvaihe ja siinä käytetyt menetelmät	24
5.2.1	Haastattelu	25
5.2.2	Osallistuva havainnointi	26
5.2.3	Opinnäytetyöpäiväkirja	28
5.3	Tuotoksen suunnittelu ja valmistaminen	29
5.4	Tuotoksen viimeistely	31
6	Tuotoksen esittely	32
6.1	Sadusta sanoiksi -materiaalipaketti	32
6.2	Tuotoksen onnistumisen arviointi	35
7	Pohdinta	37
7.1	Opinnäytetyön toteutuksen arviointi	37
7.2	Luotettavuus ja eettisyys	39
7.3	Oma ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi	41
7.4	Jatkotutkimusideat	43
	Lähteet	44

Liitteet:

Liite 1 Sadusta sanoiksi -kansio

Liite 2 Toimeksiantosopimus

Liite 3 Tutkimuslupa

Liite 4 Tiedotteet lasten vanhemmille

Liite 5 Kehittämislomake tuotoksen ensimmäisestä versiosta työntekijöille

1 Johdanto

Kielen ja vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle on suuri eikä sitä voi liikaa korostaa. Niiden kautta lapsi saa tarpeellisia aineksia havaitsemiseen, ajatteluun ja tuntemiseen. Kielen avulla lapsi pystyy olemaan yhteydessä toisiin ihmisiin ja tuomaan omat tunteensa, tarpeensa ja ajatuksensa esiin. Lapsi opettelee ja oppii kieltä leikin ja muiden hänelle ominaisten toimintatapojen kautta. Jos lapsella esiintyy ongelmia kielen ja puheen kehityksen alueella, ne ennakoivat usein hankaluuksia myös hänen sosiaalisella osa-alueellaan. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.)

Erityisen tuen tarve niin varhaiskasvatukseen kuin perusopetuksenkin palveluissa on kasvanut 2000-luvulla. Tällä hetkellä noin kahdeksan prosenttia varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen osallistuvista lapsista tarvitsee erityistä tukea ja kasvatusta oppimisensa tueksi. Valtaosa näistä lapsista tarvitsee erityistä tukea juuri puheen ja kielen kehityksen osa-alueilla. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön aiheena oli erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukeminen. Tein opinnäytetyöni toimeksiantona kajaanilaisen Pikku-Ketun päiväkotiin, jossa on kaksi integroitua pienryhmää. Toteutin toiminnallisen opinnäytetyöni näistä ryhmistä toisessa, jossa erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla tuen tarve on suurimmaksi osaksi kielen kehityksen alueella.

Opinnäytetyön päätavoitteena oli suunnitella, toteuttaa ja arvioida materiaalipaketti erityisvarhaiskasvatuksen työntekijöille. Materiaalipaketin avulla tuetaan 3–6-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehitystä sanasäkin soveltamisen ja taidekasvatuksen avulla. Tuotoksena opinnäytetyöstä syntyi ryhmän lasten valitsemaan satuun pohjautuva sanasäkki sekä Sadusta sanoiksi -kansio. Kansio sisältää teoriaa sanasäkistä ja taidekasvatuksesta sekä ohjeet kuuteen toiminnalliseen tuokioon. Tuokioissa hyödynnetään taidekasvatusta ja sanasäkin soveltamista lasten kielen kehityksen tukemisessa.

Opinnäytetyön tiedonkeruuvaiheessa käytin kolmea eri menetelmää: haastatteluja, havainnointia ja ohjausta. Haastattelin päiväkodin työntekijöitä heidän toiveistaan ja ideoistaan toiminnallisten tuokioiden sisällöstä. Aikuisten lisäksi haastattelin myös lapsia ja selvitin, mitä he tykkäävät päiväkodissa tehdä. Käytin tiedonkeruussa apunani myös havainnointia ja ohjausta, joiden kautta sain arvokasta tietoa ryhmän lapsista, heidän kielellisistä ja sosiaalisista taidoistaan sekä ohjauksen tarpeesta.

Tässä raportissa esittelen opinnäytetyöprosessini. Aloitan raportin aiheelleni keskeisellä teorian tiedolla. Opinnäytetyöni viitekehykseen kuuluu tietoa erityisesti tuesta varhaiskasvatuksen kentällä, lapsen kielellisen kehityksen erityisvaikeuksista sekä toiminnallisista menetelmistä varhaiskasvatuksessa. Teoriaosuuden jälkeen siirryn esittelemään opinnäytetyötäni ohjaavia lähtökohtia. Tässä osiossa kerron opinnäytetyöni tavoitteiden ja tarkoitusten lisäksi myös aiheeseeni liittyvistä aikaisemmista opinnäytetöistä. Tämän jälkeen alan yksityiskohtaisesti kertoa, kuinka opinnäytetyöprosessini eteni alusta loppuun. Kerron myös millaisia menetelmiä käytin, kun keräsin tietoa päiväkodilla. Opinnäytetyöprosessista kertomisen jälkeen on aika siirtyä tuotoksen esittelyyn ja arviointiin. Tästä kappaleesta löytyy niin minun kuin päiväkodintyöntekijöidenkin arviointia tuotoksen onnistumisesta. Raportin lopusta löytyy pohdintaosio, johon olen kerännyt ajatuksiani opinnäytetyöprosessistani. Siinä pohdin opinnäytetyöprosessin onnistumisen lisäksi myös työni luotettavuutta ja eettisyyttä sekä omaa ammatillista kasvuani prosessin aikana.

2 Erityisvarhaiskasvatus

2.1 Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa

Päivähoitolain 2a § (25.3.1983/304) kolmas momentti määrää, että päivähoiton tulee ”lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta.” Tämän lain puitteissa, päivähoiton on tarjottava jokaiselle lapselle hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaava päivähoitopaikka, jossa hän saa tukea yksilölliseen

kasvuunsa ja kehitykseensä. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla tuentarve on luonnollisesti hieman toisenlaista kuin normaalisti kehittyneillä lapsilla, joten päivähoidon tulisi osata vastata myös näiden lasten tarpeisiin.

Erityispäivähoidon alueella termistö on melko vakiintumatonta. Eri lähteissä puhutaan muun muassa erityisvarhaiskasvatuksesta, varhaiserityiskasvatuksesta, päivähoiton erityiskasvatuksesta tai erityiskasvatuksesta päivähoidossa. Eri termeistä huolimatta kaikki tarkoittavat jokseenkin samaa. (Korhonen 2006, 180.) Itse käytän opinnäytetyössäni termejä erityinen tuki varhaiskasvatuksessa sekä erityisvarhaiskasvatus, koska näitä termejä kuulee käytettävän erityisvarhaiskasvatuksen kentällä tällä hetkellä. Lisäksi nämä termit esiintyvät myös uusimmassa erityisvarhaiskasvatusta koskevissa lähdeteoksissa.

Erityisvarhaiskasvatus on varhaiskasvatusta, joka vastaa erityistä tukea tarvitsevien, alle kouluikäisten lasten kasvatuksellisista ja kuntoutuksellisista tarpeista. Erityisvarhaiskasvatuksella tarkoitetaan päivähoitoa, johon osallistuu erityistä tukea ja kasvatusta tarvitsevia lapsia. Se koostuu kaikista niistä toimenpiteistä ja palveluista, jotka kohdistuvat erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoidon tarpeen ennakointiin, määrittelyyn, kuntoutukseen ja arviointiin. (Huhtanen 2004, 13.) Erityispäivähoidon tärkeimpiä tehtäviä on ennaltaehkäistä, havaita ja hoitaa lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyviä viivästyksiä ja häiriöitä. Sen tarjoama erityinen tuki on varhaista tunnistamista, ennalta ehkäisyä sekä lapsen kuntoutukseen liittyviä tarpeellisia toimia. (Korhonen 2006, 183.) Erityispäivähoidon puolella päivittäistä kasvatustoimintaa mukautetaan eriyttämällä, perustaitojen ja tietojen harjoittelulla sekä lapsen itsetunnon vahvistamisella. Päivähoidossa syntyy myös aivan luonnostaan hyviä arjen kuntouttavia elementtejä, jotka ovat struktuuri, vuorovaikutustilanteet, lapsen oman toiminnan ohjaus ja ryhmätoiminta. (Stakes 2005, 36.)

Huhtanen (2004, 13) määrittelee erityistä tukea tarvitsevan lapsen lapseksi, joka tarvitsee fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksensä tueksi erityisiä kasvatuksellisia, hoidollisia ja opetuksellisia menetelmiä jokapäiväisissä toiminoissaan. Stakesin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 35) mukaan, erityistä tukea tarvitseva lapsi voi tarvita tukea kehityksensä fyysisellä,

tiedollisella, taidollisella, emotionaalisella tai sosiaalisella osa-alueella. Lapsen tuen tarve voi myös johtua hänen kasvuolojensa vaarantumisesta. Näin ollen erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät ole yhtenäinen ja samankaltainen joukko, vaan hyvin erilainen ryhmä lapsia, joista jokaisella tuen tarve määrittyy yksilöllisesti ja omien tarpeidensa mukaisesti (Huhtanen 2004, 14).

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen päivähoitomuodon valinta järjestetään niin, että se palvelee parhaiten lapsen yksilöllisiä tarpeita. Valintaan vaikuttavat muun muassa lapsen ikä, oppimistarpeet, erityisen tuen tarpeen määrä ja laatu sekä lapsen perheen tilanne. Lisäksi valintaan vaikuttaa lapsen tuen tarpeelle sopiva päivähoiton henkilöstön ja erityisasiantuntijoiden saatavuus. (Korhonen 2006, 184.) Lapsen hoito järjestetään kuitenkin mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä. Näin mahdollistetaan lapsen ryhmässä toimimisen harjoittelu ja sosiaalisten suhteiden tukeminen. (Stakes 2005, 36.)

Mahdollisia hoitopaikkoja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle ovat päiväkodin tai perhepäivähoidon tavalliset lapsiryhmät, joissa lapsen erityisen tuen tarve on huomioitu joko lapsiryhmän koossa tai henkilöstön määrässä. Lapsella voi olla ryhmässä myös oma henkilökohtainen avustaja tai hän voi saada muun erityis-henkilöstön kuten kiertävän erityislastentarhanopettajan kuntouttavaa ohjausta, opetusta ja toimintaa. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen päivähoito voidaan myös järjestää integroidussa pienryhmässä. Tällaisen ryhmän lapsimäärä on pienempi ja ryhmässä työskentelee muun henkilökunnan kanssa ryhmän oma erityislastentarhanopettaja. Kolmas hoitomuoto erityistä tukea tarvitsevalle lapselle voi olla erityisryhmä, jossa on vain erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevia lapsia. Ryhmä on tarkoitettu lapsille, jotka hyötyvät eniten siitä, että ryhmässä keskitytään vain tietyn erityistarpeen mukaiseen toimintaan. Myös erityisryhmässä työskentelee muun henkilökunnan ohella erityislastentarhanopettaja. (Huhtanen 2004, 13; Korhonen 2006, 184–185.)

2.2 Lapsen kielelliset erityisvaikeudet

Lapsen kielen kehitykseen liittyvistä vaikeuksista on käytetty monia termejä. Tällä hetkellä Suomessa puhutaan lapsen kielellisistä erityisvaikeuksista. Tämän termin sijaan ennen käytettiin dysfasia-termiä. Kielellinen erityisvaikeus

tarkoittaa lapsen kieleen ja puheeseen liittyviä, erimuotoisia vaikeuksia kuten hidasta puheen kehitystä. Kielelliset erityisvaikeudet voivat myös vaikuttaa lapsen muutenkin kuin kommunikoinnin hankaluutena. Eritasoiset kielelliset vaikeudet vaikuttavat suuresti myös lapsen toimintakykyyn. Näin ollen esimerkiksi lapsen puheen tuottamisen vaikeudet voivat olla yhteydessä käyttäytymisen säätelyyn ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen muiden lasten kanssa. Sosiaalisten tilanteiden hankaluus vaikeuttaa usein lapsen kaverisuhteiden luomista. Myös erilaiset motoriset vaikeudet, kuten kömpelyys, voi olla yhteydessä lapsen kielelliseen kehitykseen. Kielelliset erityisvaikeudet voivat vaikuttaa myös lapsen kuullun hahmottamiseen ja käsittelyyn, lyhytkestoiseen kuulomuistiin sekä pitkäaikaismuistin heikkouteen. (Alijoki 2011, 77–78.)

Lapsen kielen kehityksen tukemisen yhteydessä käytetään usein termiä kuntoutus tai sitä korvaavaa termiä varhaisvuosien erityiskasvatus, joka määritellään suotuisan kehitys- ja oppimisympäristön tietoiseksi järjestämiseksi ja luomiseksi sitä tarvitseville lapsille. (Alijoki 2011, 78.) Kielenkehityksen ongelmien varhainen havaitseminen on tärkeää, koska ajoissa aloitetulla kuntoutuksella saavutetaan parempia tuloksia. Ajoissa aloitettu kuntoutus myös vähentää muita ongelmia kuten lapsen turhautumista sosiaalisissa tilanteissa. (Svärd 2000, 151.) Alijoen (2011, 78–77) mukaan, lapsen kielenkehityksen tukemiseen onkin kiinnitettävä paljon huomiota etenkin varhaisvuosina, koska nämä vuodet ovat kaikista tärkeintä aikaa lapsen kielenkehityksessä ja sen tukemisessa.

Kielen tuottamisen, ymmärtämisen ja aktiivisen käyttämisen harjoittelun tukeminen varhaiskasvatuksessa edellyttää monipuolista toimintaa eri osa-alueilla. Kaikki toiminta, jossa lapsen motoriset, kognitiiviset ja sosiaaliset taidot kehittyvät ovat myös kielen kehityksen tukemista. Päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmaan kuuluu paljon erilaisia pedagogisia aineksia, joissa lapsen kieli harjaantuu ja kehittyy. (Svärd 2000, 157–158.) Päivähoidon yleisiin pedagogisiin menetelmiin kuuluu paljon leikkiä, pelejä, satuja, liikuntatuokioita, laulua ja musiikkia, mitkä yhdessä tukevat ja kehittävät lasten kieltä (Alijoki 2011,79). Etenkin musiikilla ja laulamalla on suuri merkitys lapsen kielenkehitykselle, koska laulaminen ja lapsen kielellinen kehitys kulkevat käsi kädessä läpi varhaislapsuuden.

Musiikin avulla voidaan myös tukea lasta, joka tarvitsee tukea kielen ja puheen kehityksessä sekä käsitteiden hahmottamisessa. (Ruokonen 2011a, 69.)

Tavanomaisesti kehittyneillä lapsilla sanavarasto kehittyy itsestään, mutta kielellisiä erityisvaikeuksia omaavalla lapselle sanavaraston kasvamiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota. Lapsen lyhytkestoisen muistin heikkous vaikuttaa sanavaraston karttumiseen. Kasvattajan pitää puhua lapsella paljon ja nimetä esineitä ja asioita monta kertaa. Myös erilaiset sanapelit ja -leikit sekä muistipelit ovat hyviä lapsen sanavaraston kartuttamisen keinoja. Nimeäminen tulee muistaa myös perushoitotilanteiden keskellä. Esimerkiksi pukiessa aikuinen kertoo ja nimeää lapsen ruumiinosia ja vaatteiden nimiä. Kasvattajan on myös oltava valpas ja nähä, kuinka voi kartuttaa lapsen sanavarastoa ottaen samalla huomioon ryhmän jokaisen lapsen sen hetkiset taidot ja tiedot. Lapsen kielellisten taitojen kehityksen kannalta on myös hyvä, jos lapsi pystyy yhdistämään uutta tietoa jo olemassa olevaan tietoon. Tällä lähikehityksen vyöhykkeellä lapsi oppii helpommin uutta. (Alijoki 2011, 81–82.)

Ryhmässä toimiessaan lapsi, jolla on kielellisiä erityisvaikeuksia voi erottua ryhmästä levottomuuden ja tarkkaamattomuutensa takia, mutta toisaalta lapsi voi olla myös hyvin hiljainen ja ujo (Svärd 2000, 162). Lapsen kielenkehityksen tukemisessa avainasemassa onkin vuorovaikutus niin aikuisten kuin myös toisten lasten kanssa. Siksi pienryhmässä toimiminen on tärkeää lapselle, jolla on kielellisiä erityisvaikeuksia. Vuorovaikutustilanteissa lapsi saa oikeanlaisen puhemallin, josta on paljon hyötyä hänen omaan puheen tuottamiseen. Valitettavasti lapsi voi kokea paljon turhautumista lapsiryhmässä, koska muut lapset eivät välttämättä ymmärrä, mitä hän tarkoittaa. Tällaiset tilanteet voivat olla lapselle hyvin turhauttavia, ja ilman aikuisen apua ne kasaantuvat ja aiheuttavat haitallisia vaikutuksia lapsen haluun yrittää tulla ymmärretyksi. Aikuisen tulisikin ennakoida tällaiset tilanteet ja toimia lapsen ymmärtämisen apuna, jotta lapsi saisi itsevarmuutta toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Alijoki 2011, 84.)

Lapselle, jolla on kielellisiä erityisvaikeuksia, voidaan kommunikoinnin tueksi tarvita puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Näitä menetel-

miä käytetään apuna myös varhaiskasvatuksessa lapsen puheen tuottamisen ja ymmärtämisen tukemiseen. Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät voidaan jakaa kahteen eri luokkaan, graafisiin ja manuaalisiin menetelmiin. Graafiset menetelmät ovat erilaisia merkkejä ja kuvia, joiden avulla lapsi voi ilmaista itseään ja omia tarpeitaan. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi tietokoneohjelmaiset PCS-kuvat tai piktogrammit. PCS-kuvat (Picture Communication Symbols) ovat yksinkertaisia mustavalkoisia ääriivapiirroksia, joista lapsi erottaa selvästi, mitä kuva tarkoittaa. Piktogrammit (Pictogram Ideogram Communication) taas ovat kuvia valkoisista silueteista mustalla taustalla. Manuaaliset, puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät ovat käsin tehdyt merkit ja viittomat, jotka tukevat ja rikastuttavat lapsen itseilmaisua ja samalla auttavat lapsen puheen ymmärtämistä. (Alijoki 2011, 82; Huhtanen 2004, 62.)

2.3 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyys-käsite on käsitteenä korvannut aikaisemmin käytetyn lapsikeskeisyys-käsitteen, vaikkakin molempia esiintyy edelleen aihetta koskevissa lähde-oksissa. Lapsilähtöisyyden vastakohta on aikuiskeskeisyys, jonka voi määritellä kasvatusotteeksi, jossa aikuisen tarpeet ja näkökulmat asetetaan etusijalle. Lapsilähtöisyyttä ja -keskeisyyttä taas yhdistää lapsen tarpeen ensisijaisuuden korostaminen. (Kalliala 2008, 19.)

Lapsilähtöisyys on hyvin tärkeä asia lasten kanssa tehtävässä työssä. Kallialan (2008,19) mukaan käsitettä on totuttu käyttämään varhaiskasvatuksessa tehtävässä työssä riippumatta siitä, miten todellisuudessa toimitaan. Tämä johtuu siitä, että päivähoitossa tehtävää kasvatustyötä on asianmukaista kuvata niin. Lapsilähtöisessä työssä kasvatuksellinen toiminta on lapsen edun mukaista. Lisäksi siinä kuunnellaan ja huomioidaan lasten omia toiveita, ajatuksia ja tarpeita. Lapsilähtöisyydessä on myös oleellista, että jokaista lasta kunnioitetaan yksilönä ja hänen omat tarpeensa tunnustetaan ja huomioidaan suurestakin lapsiryhmästä. Kasvattajan tulisikin suunnitella toimintaa ja luoda oppimisen edellytyksiä siten, että jokainen lapsi huomioidaan yksilönä eikä vain osana lapsiryhmää. (Kalliala 2008, 19–22.)

Lapsilähtöisessä kasvatuksessa lapsi huomioidaan aktiivisena oppijana ja toimijana, sekä annetaan tilaa ja aikaa lapsen oman oppimisprosessin muotoutumiselle. Aikuisen ei ole tarkoitus tarjota lapselle valmiita oppimiskokemuksia, vaan luottaa lapsen omaan haluun ja mielenkiintoon oppia, kasvaa ja kehittyä. Lapsilähtöisyydessä on keskeistä, että lapsen annetaan tutkia ja näin myös oppia häntä itseään kiinnostavista ja koskevista asioista. Usein lasta itseään kiinnostavat asiat ovat hänen omaa elämäänsä ja arkea koskevat tiedot, taidot ja kokemukset. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 55–57.) Aikuisen tehtävänä on järjestää lapselle häntä kiinnostavia uusia kokemuksia sekä oppimisen kohtia, joiden avulla lapsi pääsee halutessaan opettelemaan uusia taitoja ja tietoja. Tämän lisäksi lapsilähtöisen aikuisen roolissa korostuu avustaminen, saatavilla olo ja kuunteleminen. Myös sopivien puitteiden, kuten tilan ja ajan, järjestäminen on aikuisen vastuulla. (Kalliala 2008, 22–25.)

3 Toiminnalliset menetelmät varhaiskasvatuksessa

Kulttuuri- ja taidekasvatuksen sekä luovuuden edistäminen on yksi olennainen osa varhaiskasvatusta (Häkkä 2006, 252). YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) 31. artiklassa sanotaan, että lapsella on oikeus lepoon, vapaa-aikaan, leikkimiseen sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteeseen. Lapsella on siis oikeus myös kulttuuriin ja taiteeseen. Kasvatusympäristö vaikuttaa paljon lapsen taidekokemuksiin. Kun kasvatusympäristöstä löytyy mahdollisuuksia erilaisia taiteellisia muotoja tukevista toiminnoista, lapsi saa paljon erilaisia taidekokemuksia. Nämä kokemukset antavat lapselle mahdollisuuden luovuuteen ja itseilmaisuun. (Häkkä 2006, 252.)

3.1 Kuvataidekasvatus

Piirtämien ja maalaaminen on usein lapselle tutuin ja turvallisin taidekasvatuksen muoto, mitä on helppoa harrastaa myös kotona. Piirtäminen, maalaaminen ja muovailu ovat lapselle osa yleistä kehitystä ja sitä harjoitellaankin usein jo hyvin pienestä lähtien. (Häkkä 2006, 257.) Kuvataidekasvatuksen keskeisin tavoite on lapsen kokonaisvaltainen kasvu, vaikka usein pääpaino onkin lapsen esteettisessä asennoitumisessa ja luovuuden kehittämisessä. Lapsilla on usein

hyvä mielikuvitus, josta todisteena on leikkiminen. Kuten leikit niin myös kuvataiteellinen ilmaisukin liittyy usein lapselle tärkeisiin, todellisiin tapahtumiin ja asioihin. Lapsi tarvitseekin välillä aikuiselta uusia ideoita ja virikkeitä, jotta kehittyisi ja keksisi uutta. Siksi aikuisen tuleekin järjestää lapselle uusia kokemuksia ja elämyksiä, joista lapsi voi sitten ammentaa uutta leikkeihinsä ja itsensä ilmaisuun. (Rusanen 2009, 48–49.)

Varhaisiän kuvataidekasvatus sisältää neljä eri osa-aluetta. Ensimmäinen osa-alue on kuvataiteellinen ilmaisu, jossa lapsi itse tuottaa taidetta esimerkiksi piirtämällä, muovailemalla savea tai askartelemalla erilaisista materiaaleista haluamiaan teoksia. Kuvataiteellinen ilmaisu on parhaimmillaan kokeilevaa ja tutkivaa. Tärkeää on, että lähtökohtana on lasta itseään kiinnostava aihe tai merkityksellinen kokemus. Näin lapsi pääsee parhaiten ilmaisemaan itseään ja omia kokemuksiaan. Aikuisen tehtävänä on antaa lapselle tilaa ja aikaa, mutta samalla myös auttaa lasta esimerkiksi kirjaamalla lapsen työhön liittyvä tapahtuma tai kertomus. (Häkkä 2006, 257.)

Kuvataiteellinen kokeminen on kuvataidekasvatuksen toinen osa-alue. Siinä lapsi pääsee vastaanottamaan taidetta. Näitä mahdollisuuksia lapset saavat esimerkiksi museoissa ja taidenäyttelyissä, mutta toisaalta myös lasten kirjojen tai korttien kuvituksista. Aikuisen tehtävänä on huolehtia, että lapsen ympäristöstä löytyy paljon kuvia. Ympäristössä tulisi löytyä kuvataiteen merkkiteosten rinnalta myös lasten itse tekemiä teoksia. (Rusanen 2009, 49–50.) Lasten omien tuotosten arvostaminen ja esittely on tärkeää. Lasten töitä tulisi pitää paljon esillä ja keskustella niistä, jotta lapsi oppisi jo pienestä pitäen arvostamaan omia ja samalla myös toisten töitä. (Häkkä 2006, 257.)

Kolmas osa-alue kuvataidekasvatuksessa on ympäristön esteettinen ja kulttuurin kokeminen. Tässä osa-alueella tavoitteena on, että lapsi oppisi havainnoimaan, jäsentämään ja arvottamaan omaa elinympäristöään. Ympäristön esteettisessä ja kulttuurisessa kokemisessa lapsi voi yhdessä aikuisen kanssa esimerkiksi tutkia lähialueen arkkitehtuuria tai vuodenaikojen vaikutusta päiväkodin pihan puihin. (Häkkä 2006, 257.)

Viimeinen ja neljäs osa-alue kuvataidekasvatuksessa on median tarkastelu. Mediakulttuurista on tullut lastenkulttuurin olennainen osa, koska lapsi kokee ja näkee paljon juuri median kautta. Median tarkastelussa lapsi tarvitsee aikuisen apua hänelle suunnattujen mainosten tarkastelussa ja havainnoinnissa. (Rusanen 2009, 50–51.)

3.2 Musiikkikasvatus

Varhaiskasvatuksen musiikkikasvatuksen tärkeimpiä tavoitteita on tarjota lapselle musiikillisia elämyksiä, valmiuksia ja taitoja sekä herättää kiinnostusta jatkuvan musiikkiharrastuksen syntymiseen. Musiikkikasvatuksella myös pyritään kehittämään ja tukemaan lapsen luovuutta ja itseilmaisua. Näiden taitojen ohella musiikkikasvatus tukee myös kaikkia muita lapsen kehitysalueita kuten kielellisiä, sosiaalisia, kognitiivisia, emotionaalisia ja motorisiakin perustaitoja. Musiikki ja laulaminen ovatkin aivotutkimuksissa osoittautuneet mitä parhaimmaksi puheopetuksiksi lapsille. (Ruokonen 2011b, 125–127.)

Lapsen laulaminen ja puhuminen kehittyvät yhtä aikaa. Lapsi oppii laulamaan aikuisen kautta ja siksi onkin tärkeää, että lapsen kanssa olevat aikuiset laulavat lapselle ja hänen kanssaan eri tilanteisiin sopivia lauluja. Aikuinen voi laulaa lapselle nukkumaan mentäessä tai eri hoitotilanteissa niihin liittyviä lyhyitä ja helppoja lauluja. Aikuisen laululla on hyvin suuri merkitys lapsen laulunkehityksessä. Kun lapsi kuulee aikuisen laulua, voi hän joko jäljitellä sitä suoraan tai poimia sieltä eri katkelmia ja yhdistellä niitä toisiin lauluihin. Lapsi voi myös leikkiessään tai muun touhuilun yhteydessä alkaa itse sepittää omia lauluja, joita aikuisen on tärkeää tukea. Tällainen lauleskelu kehittää lapsen mielikuvitusta ja tuo leikkeihin uusia ulottuvuuksia. (Ruokonen 2009, 24–25.)

Kolmevuotiaat lapset alkavat jo oppia toistamaan lyhyitä tuttuja lauluja kokonaisuudessaan oikein. Tämän ikäinen lapsi alkaa myös osallistua laululeikkeihin ja opetella laulamaan piirissä ja ketjussa kulkien. Laulujen opettamisessa on hyvä käyttää niin sanottua kaiku-menetelmää, jossa aikuinen laulaa ensin lyhyen säkeen ja se toistetaan heti perään samalla lailla. Lapset aloittavat usein laulunsa muista välittämättä, miksi aikuisen ohjaus on tärkeää. Kun yhteislaulun taitoa aletaan harjoitella, sopivat tämän taidon harjoitteluun lyhyet ja suppeat ää-

nialaiset laulut. Pienten äänihuultensa takia, lapsen äänialue on korkeampi kuin aikuisen. Siksi lapsi ei pysty laulamaan yhtä matalalta kuin aikuinen. Lapsille paras ääniala on yksiviivaisen oktaavialan d–a-sävelten väli. (Ruokonen 2009, 24–25.)

Musiikin kautta lapsi saa myös mahdollisuuksia kehittää niin hieno- kuin karkeamotoriikkaansakin. Musiikki kutsuu liikkumaan, ja liikunnan ja kehonrytmin kautta opitaan ilmaisemaan musiikin perussykettä ja melodiarytmiä. Musiikinrytmiä voi kokea ja harjoitella niin taputtamalla kuin erilaisessa liikkeessäkin kuten marssissa, juoksussa, hypyissä tai keinumisessa. Musiikinrytmi tuntuu kehossa, ja taputtelun ja rytmittelyn lisäksi lapset voivat käyttää myös rytmisoittimia musiikin tuottamisessa. Musiikkiliikunnan ja rytmikkaharjoitusten avulla harjoitetaan kuuntelutaitoa, rytmittäjää ja liikkeiden koordinaatioita. (Ruokonen 2009, 25–26.)

3.3 Draamakasvatus

Draamakasvatus on yleiskäsite kaikelle varhaiskasvatuksessa tehtävälle draama- ja teatteritoiminnalle. Teatterin ja draaman välillä on hieman erilainen painotus, teatterin tekemisessä keskeisintä on esityksen valmistaminen eli produktio ja draamaa tehtäessä keskitytään enemmän toimintaan eli prosessiin. Varhaiskasvatuksessa tehty draama perustuu leikinomaiseen ja lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan, mikä edistää lapsen kielellistä kehitystä ja valmiuksia oppia uutta. (Toivanen 2009, 30–31.)

Toiminta draamakasvatuksessa lähtee lapsien omista lähtökohdista ja sen tarkoituksena olisi kehittää ja löytää lapsista omat edellytyksensä ja vapauttaa ne. Tarkoituksena olisi myös lapsen kokemuspäiirin laajentaminen ja rikastuttaminen. Aikuinen siis tarjoaa draaman keinoin lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään ja saada uusia kokemuksia. (Häkki 2006, 276–277.) Toivasen (2009, 32) mukaan varhaiskasvatuksessa tehdyn draamakasvatuksen tavoitteita ja pyrkimyksiä on monia. Näistä tärkeimpinä hän pitää pienen lapsen itseluottamuksen tukemista sekä myönteisen minäkuvan, keskittymiskyvyn ja mielikuvituksen kehittymistä. Tärkeä tavoite draamakasvatuksella on myös lapsen kielellisen kehityksen tukeminen draaman keinoin sekä tukea lapsen yhteistyötaitojen

kehittymistä draaman ja draamaleikin avulla. Draamaa tehdessä lapsi myös oppii tunteiden ilmaisua, sekä alkaa tunnistaa kuvitteellisten tilanteiden sekä satujen eron todellisuuteen. (Toivanen 2009, 32.)

Draamakasvatus riippuu aina lapsiryhmästä. Ryhmän lapset tulisi huomioida lapsilähtöisesti yksilönä omien tarpeidensa ja halujensa mukaan. Ohjaajan tulee myös huomioida ryhmän sisäinen vuorovaikutus. Draamakasvatuksessa liikutaan taiteen ja sosiaalisten kokemusten välillä. Erilaisissa harjoitteissa lapsen ilmaisutaito, keskittymiskyky, tunneilmaisu, toisten kuuntelu, ongelmanratkaisutaidot sekä tietoisuus itsestä ja omista mahdollisuuksista kehittyvät. (Häkki 2006, 276–277.)

Koska draaman kuuluu monia erilaisia toimintamuotoja, voi sitä hyödyntää varhaiskasvatuksessakin monella eri tapaa. Yksi hyvä tapa draaman tekoon lasten parissa on draamaleikki, joka on draaman ja leikin yhdistämistä. Draamaleikin lähtökohtana voi olla esimerkiksi valmis satu tai lasten itse keksimä tarina, jonka lapset leikkivät yhdessä aikuisen kanssa. Varhaiskasvattaja voi myös hyödyntää lyhyitä draamatuokioita tai pitempiä, kokonaisia satuja ja tarinoita muillakin tapaa. Draaman tekoon ryhmässä vaaditaan varhaiskasvattajalta paljon rohkeutta ja uskallusta ottaa käyttöön eri lähteistä löytämiään tapoja leikeistä ja draamatyötavoista. Näitä tapoja voi muokata ja soveltaa ryhmän vaatimalla tavalla. Parhaat tavat oman ryhmän parissa löytyykin juuri kokeilemalla ja yhdessä oppimisella. (Toivanen 2009, 33.)

Draaman avulla lapsi oppii paljon uusia asioita. Leikissä ja draamassa on paljon yhteistä, ja siksi draamakasvatus onkin lapselle hauskaa ja opettavaista yhtä aikaa. Lapsella on draamassa leikin lailla mahdollista esittää koira tai osata lentää. Kuten leikinkin kautta myös draaman roolin avulla lapsi voi purkaa häntä askarruttavia asioita ja kokemuksia tai pelottavia asioita. Draamaan ei myöskään tarvita kalliita varusteita tai koneita vaan vain oman keho, ääni ja ilmaisu. Draamakasvatus kehittää lapsen kokonaisvaltaisuutta. Lisäksi se on myös lapsilähtöistä kokemuksellista oppimista, josta lapsi saa paljon uusia asioita opeteltavakseen. (Häkki 2006, 276–277.)

3.4 Sadutus

Saduttaminen on Suomessa kehitetty menetelmä, jota käytetään erityisesti lasten ja nuorten parissa tehtävässä työssä. Sadutukseen tarvittavia välineitä ovat kerronta, aktiivinen kuuntelu, ajatusten kirjaaminen sekä lukeminen. Kun saduttaminen aloitetaan, pyytää saduttaja lasta tai pienryhmää kertomaan sadun. Saduttaja kirjoittaa sadun juuri sellaisena kuin se on hänelle kerrottu. Kun satu on valmis, lukee saduttaja sen ääneen lapselle tai pienryhmälle. Lukemisen jälkeen satua on vielä oikeus muuttaa, korjata tai jatkaa. (Karlsson 2003, 9–10.)

Jokainen sadunkertoja saa itse päättää iästään riippumatta kenelle satu luetaan ja mihin sitä käytetään. Jokaisella kertojalla on tekijänoikeudet omaan satuunsa. Siksi kertojalta on aina kysyttävä lupa, jos satu halutaan lukea jollekin ulkopuoliselle. Lapsille on usein hyvin tärkeää, että heidän satunsa luetaan ääneen ja muut kuulevat sen. Se on kertomuksen julkistamista ja lapsen tekemän työn arvostamista. (Karlsson 2003, 21–53.)

Saduttaminen ei ole opetusmenetelmä eikä sen tarkoitus ole harjoitella itsensä ilmaisua. Se on menetelmä, jonka avulla on helppoa kuunnella ja antaa lapselle tai lapsiryhmälle kokemus kuulluksi tulemisesta. Sadutusta voi käyttää myös, kun halutaan saada lapset mukaan suunnittelemaan toimintaa. Tällöin kannattaa käyttää aihesadutusta, jolloin lapsi kertoo saduttajalle sadun yhdessä sovittuun aiheeseen. (Karlsson 2003, 10, 21.)

Sadutuksesta on olemassa monia erilaisia muotoja, joissa hyödynnetään leikin ja sadun kerronnan lisäksi myös muita ilmaisutapoja. Näistä erimerkkejä ovat musiikkisadutus, tanssisadutus, rakentelusadutus ja liikuntasadutus. Sadutusta voidaan pitää yhdelle lapselle kerrallaan tai muutaman lapsen muodostamalle pienryhmälle. Kun lapsia on enemmän kuin yksi, puhutaan ryhmäsadutuksesta. Siinä jokainen ryhmänjäsen kertoo satua vuorotellen vapaassa järjestyksessä ja saduttaja kirjaa sadun paperille. Yhteisestä sopimuksesta riippuen kerrontavuoron pituus voi olla joko vapaa tai rajattu esimerkiksi yhteen tai kahteen virkkeeseen. Pienryhmien olisi hyvä olla sekaryhmiä, joissa on mahdollisimman erilaisia lapsia. Erot tuovat esiin erilaisia näkökulmia ja lapset innostavat toisiaan keksimään uutta. Ryhmäsadutusta pidettäessä, aikuisen on hyvä päättää pien-

ryhmät, jotta kukaan lapsista ei jäisi ryhmien ulkopuolelle. (Karlsson 2003, 12, 85–86.)

3.5 Sanasäkki

Opinnäytetyöni tuotoksessa käytän hyväkseni sanasäkki-menetelmää erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemiseen. Sanasäkkiä käytetään Suomessa vielä melko vähän ja siksi siitä olikin hyvin vaikeaa löytää tietoa teoriakirjallisuudesta. Osa opinnäytetyöni toimeksiantaja päiväkodin henkilökunnasta oli käynyt syksyllä 2012 Marie-Luise Nybergin sanasäkki koulutuksen Kajaanissa. Haastattelin koulutuksessa ollutta työntekijää Johanna Penttosta ja keräsin osan teoriasta häneltä. Työntekijöillä ei valitettavasti ollut koulutuksesta minkäänlaista kirjallista materiaalia.

Sanasäkki on lastentarhanopettaja kielipedagogi Marie-Luise Nybergin kehittämä menetelmä, joka perustuu yhdysvaltalaisen James J. Asher:n TPR-menetelmään (Total Physical Response). Sanasäkin avulla tuetaan lapsen vieraan kielen kehitystä. Se on alun perin ruotsalainen Den magiska språkspåsen -menetelmä, josta suomessa käytetään nimeä sanasäkki. (Laitila & Viik-Puranen 2011, 2.) Sanasäkki on pussi, johon on kerätty esineitä ja/tai kuvia koskien jotain tiettyä aihealuetta tai satua. Sanasäkkituokion aikana aikuinen nostelee pussista esineitä lasten nähtäville ja samalla pohditaan yhdessä, mitä esineitä pussista löytyy. Tuokion aikana voidaan myös opetella tunnistamaan ja nimeämään esineiden värejä ja muotoja. (Penttonen, 2013.)

Sanasäkki on kehitetty käytettäväksi pääasiassa maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa, mutta sitä voi hyödyntää myös puhetta tukevana menetelmänä muidenkin lasten parissa. Sen avulla lapset opettelevat uusia sanoja, värejä, muotoja tai esimerkiksi tunnistamaan, milloin joku esine on toisen alla, päällä tai takana. Sanasäkkituokiot ovat innostavia ja erilaisia, joissa lapsella on mukavaa harjoitella uusia sanoja yhdessä aikuisen ja muiden lasten kanssa. (Laitinen & Viik-Puranen 2011, 2–8.) Nybergin (2010) mukaan, lapsen täytyy nähdä, kuulla, koskettaa ja puhua sanoja, jotta oppisi ne parhaiten. Sanasäkki mahdollistaa lapsen moniulotteisen oppimisen ja konkretisoi lapselle esineiden nimet. (Nyberg 2010.)

Sanasäkkiin voi yhdistää myös jonkin sadun, jolloin pussin sisällöksi kerätään sadun keskeisimmät hahmot ja esineet. Satua luettaessa esineet nostetaan pussista pöydälle sitä mukaa, kun ne sadussa esiintyvät. Sadun lukemisen jälkeen esineitä nimetään uudelleen ja sadun esineiden värejä voidaan miettiä yhdessä. Tuokion lopussa lapset voivat halutessaan leikkiä pussin esineillä. Satu toimii tukena lapsen leikin kehityksessä tuoden leikkiin uusia ideoita ja näkökulmia. Kun sanasäkkiä käytetään yhdessä sadun kanssa, on tuokioihin helppoa yhdistää myös muutakin kuin sanojen harjoittelua. Sanasäkin kanssa voi käyttää erilaisia taidekasvatuksen muotoja, ja näin paneutua satuun ja uusiin sanoihin vielä paremmin. Sadun lukeminen ja esineiden tutkiminen on siis vain yksi tapa, miten sanasäkkiä voi hyödyntää erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa. Aikuinen voi esimerkiksi etsiä sadun aiheeseen tai esineisiin liittyviä lauluja ja leikkejä, joita lauletaan yhdessä lasten kanssa. (Penttonen 2013.)

4 Opinnäytetyön lähtökohdat

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö on ammattikorkeakoulussa toinen vaihtoehto tutkijalle opinnäytetyölle. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa toiminnassa käytännötoiminnan ohjaamista, opastamista tai toiminnan järjestämistä. Se voi olla alasta riippuen esimerkiksi tapahtuman toteuttaminen tai esitteen taikka oppaan laatiminen. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.)

Käytännön toiminnan ohella, toiminnallisen opinnäytetyöntekijän tulee myös yhdistää teoriaa toimintaansa ja perustella sillä toteutuksiaan ja tekemiään valintoja. Toiminnallisesta opinnäytetyöstä syntyy lähes aina jokin tuotos, joka voi olla esimerkiksi esite, kansio, peli, kirja tai vaikka kotisivut toimeksiantajalle. Toiminnallisen opinnäytetyön tulisi myös olla työelämälähtöinen, käytännön läheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.)

Oma kiinnostukseni toiminnallista opinnäytetyötä kohtaan heräsi, kun pohdin aihetta opinnäytetyölleni. Tutkimuksellisen opinnäytetyön teko ei kiinnostanut minua yhtä paljon kuin toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen työ tarjosi minulle mahdollisuuden kehittää ja luoda jotain hyödyllistä työni toimeksiantajalle. Tämän lisäksi koin, että toiminnallisen opinnäytetyön tekemisestä on minulle tulevaisuuden työssäni enemmän hyötyä. Työni kautta pääsin esimerkiksi ohjaamaan erityistä tukea tarvitsevia lapsia, joka ei tutkimuksellisessa työssä luultavasti olisi onnistunut. Lopullinen päätös toiminnallisen opinnäytetyön tekemisestä syntyi, kun toimeksiantajani ehdotti työni aiheeksi sanasäkin valmistamista.

4.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön päätavoitteena oli suunnitella, valmistaa ja arvioida erityisvarhaiskasvatuksen käyttöön materiaalipaketti. Paketin tarkoituksena on tukea erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehitystä taidekasvatuksen ja sanasäkin soveltamisen keinoin. Tuotoksena työstäni päiväkodille syntyi Sadusta sanoiksi -materiaalipaketti (liite 1), joka sisältää lasten valitsemaan satukirjaan perustuvan sanasäkin ja kansion. Kansiosta löytyy ohjeet kuuden sanasäkkituokion muodostamaan kokonaisuuteen. Toiminnallisista menetelmistä mukana kokonaisuudessa on kuvaamataito, musiikki, draama ja sadutus.

Sadusta sanoiksi -materiaalipaketin avulla oli tarkoitus kerryttää ryhmän erityistä tukea tarvitsevien lasten sanavarastoa sadun keinoin. Materiaalipaketin kanssa sadun keskeistä sanastoa opetellaan monella eri tavalla toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen. Näin opeteltavia sanoja toistetaan useaan otteeseen. Sanasäkin avulla sanan tarkoitus konkretisoituu lapselle, kun hän saa kuulla, nähdä, tuntea, kokea ja sanoa sanoja.

Sadusta sanoiksi -materiaalipaketin oli myös tarkoitus toimia alkusysäyksenä päiväkodin sanasäkki-menetelmän käyttöön. Osa Pikku-Ketun päiväkodin henkilökunnasta oli käynyt aikaisemmin sanasäkki-koulutuksen Kajaanissa. Tuolloin menetelmä oli todettu hyväksi ja käyttökelpoiseksi päiväkodin lapsille, joilla on kielellisiä erityisvaikeuksia. Kiireisen arjen keskellä asiaan ei kuitenkaan eh-

ditty paneutua paremmin. Materiaalipaketin avulla tuokioiden pitäminen helpottuu ja niiden avulla on myös helpompaa suunnitella uusia sanasäkkejä.

4.3 Aikaisemmat tutkimukset

Lasten kielellisiä erityisvaikeuksia koskevia opinnäytetöitä on tehty useita. Aihetta koskevat toiminnalliset opinnäytetyöt liittyvät usein pienryhmätoimintaan ja erilaisten toimintatuokioiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Yksi niistä on Nymanin ja Sipilän 2012 tekemä toiminnallinen opinnäytetyö Pienryhmän toimintatuokioita erityistä tukea tarvitseville lapsille. Tässä työssä tekijät rakensivat viisi toimintatuokiota, joiden tarkoituksena oli tukea lasten kielen kehitystä. Tuokioita suunnitellessa hyödynnettiin lasten moniammatillista tukiverkostoa, johon päivähoidon ja kodin lisäksi kuului muun muassa puheterapeutteja. Toiminnallisissa tuokioissa hyödynnettiin puheterapeuttien suosittelemia harjoituksia ja koottiin niistä valmiita 20–30 minuutin mittaisia toimintatuokioita. Tekijät suunnittelivat tuokiot valmiiksi ja päiväkodin työntekijä ohjasi ne lapsiryhmälle. Kaikki tuokiot videoitiin. Jokaiselle tuokiolle osallistui neljä erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Tuokioiden tarkoituksena oli kielellisen kehityksen tukemisen lisäksi kehittää lasten motorisia ja sosiaalisia taitoja sekä keskittymiskykyä. Tuokioiden aiheita olivat suujumppa, adjektiiviharjoitukset sekä muisti- ja nimeämisharjoitukset. Opinnäytetyön arviointiluvusta selviää, että pienryhmätoiminnasta oli hyötyä erityistä tukea tarvitseville lapsille. Vuorovaikutus tuokioiden aikana lisääntyi ja lapset oppivat uusia sanoja. Lisäksi pienryhmätoiminta mahdollisti suurta ryhmää paremman aikuisen huomioon, joka rohkaisi lapsia yrittämään ja harjoittelemaan.

Toiminnallisten töiden lisäksi on tehty myös tutkimuksellisia opinnäytetöitä lasten kielen kehityksen tukemisesta. Niissä on usein tutkittu sitä, millaista tukea kielen kehitykseensä lapsi päivähoidon kautta saa. Lisäksi toiminnallisia töitä löytyi myös siitä, miten lapsen vanhemmat tai päivähoidon henkilöstö kokee lasten kielenkehityksen tukemisen päivähoidossa. Tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä esimerkkinä nostan Sini Pätsin 2010 tekemän opinnäytetyön Lapsen kielellisen kehityksen tukeminen Kouvolan päiväkodeissa. Tämän työn aineisto on kerätty Kouvolan päiväkotien lastentarhanopettajilta kyselylomakkeilla. Opinnäytetyön päätavoitteena on ollut selvittää, miten lasten kielen kehityksen

tukeminen toteutuu Kouvolan päiväkodeissa ja mitä menetelmiä siihen käytetään. Kyselylomakkeiden tuloksista ilmeni, että yleisimmät kielen kehityksen tukemisen keinot ovat erilaiset kuvat ja puheterapia. Sen lisäksi vastauksissa korostui myös toiston, rauhallisten hetkien ja kielellisten harjoitusten tekemisen tärkeys.

Opinnäytetöiden joukosta löytyi myös paljon töitä, jossa käsiteltiin maahanmuuttajataustaisien lasten suomenkielen kehityksen tukemista. Näissä opinnäytetöissä oli muutamia mainintoja myös sanasäkin käytöstä. Juholan ja Steniuksen 2010 tekemässä toiminnallisessa opinnäytetyössä sanasäkkiä oli hyödynnetty maahanmuuttajataustaisten lasten suomenkielen opetuksessa. Työn aihe oli Kielikerho maahanmuuttajataustaisien lasten suomenkielen oppimisen tukena päiväkodissa. Opinnäytetyön aikana tekijät olivat suunnitelleet, toteuttaneet ja arvioineet maahanmuuttajataustaisista lapsista kootulle pienryhmälle seitsemän tuokiota, joissa hyödynnettiin lauluja, loruja ja sanojen opettelua sanasäkin avulla. Tuokioiden aiheina olivat kotieläimet, värit ja muodot, vihannekset ja hedelmät, kehonosat, vaatteet sekä ammatit. Jokaisen tuokion aikana aihetta käsiteltiin lauluin, loruin ja sanasäkin avulla. Tekijät kertoivat opinnäytetyön arviointiosiossa, että tuokiot olivat onnistuneet hyvin, ja lapset olivat oppineet uusia suomenkielen sanoja. Pienryhmätoiminta oli työnaikana osoittautunut hyvin tärkeäksi, koska sen avulla ohjaajat olivat voineet tarjota jokaiselle lapselle heidän tarvitsemansa huomion. Lisäksi pienryhmä tarjosi mahdollisuuden tiiviimpään vuorovaikutukseen, joka auttoi positiivisesti lasten suomenkielen opettelua.

Lasten kielellisiä erityisvaikeuksia käsittelevissä töissä sanasäkkiä ei ole hyödynnetty kuin maahanmuuttajataustaisten lasten suomenkielen opetuksen tukena. Sanasäkki onkin tarkoitettu pääasiassa maahanmuuttajataustaisille lapsille havainnollistamaan sanan ja esineen yhteyttä, ja antamaan kokemus siitä, mitä sana tarkoittaa. Tämän lisäksi sanasäkki on myös oiva työväline havainnollistamaan ja innostamaan myös suomenkielisiä lapsia oppimaan uusia sanoja ja kerryttämään sanavarastoa.

5 Opinnäytetyöprosessi

5.1 Alkutilanne

Valitsin opinnäytetyöni aihepiiriksi erityisvarhaiskasvatuksen. Olen aina haaveillut työskenteleväni päiväkodilla ja nyt opiskelujeni aikaan, minua on alkanut kiinnostaa työ erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa. Tämän lisäksi erikoistun opinnoissani varhaiskasvatukseen, jonka takia opinnäytetyöni aihe tuli koskea varhaiskasvatusta. Halusin tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, mutta aiheen valinta oli minulle vaikeaa. Päätin, että alan etsiä toimeksiantajaa työolleni Kajaanista, koska tarkoitukseni oli muuttaa kesällä 2013 takaisin kotikaupunkiini.

Sain opinnäytetyöni toimeksiantajaksi kajaanilaisen, Pikku-Ketun päiväkodin. Tein työni päiväkodin toiseen integroituun pienryhmään Hemuleihin. Hemuleissa on kaksitoista lasta, joista viisi tarvitsee erityistä tukea ja hoitoa kasvunsa ja kehityksensä tueksi. Lähes kaikilla näillä lapsilla tuen tarve on kielen kehityksen osa-alueella. Ryhmän lapsilla on eritasoisia kielellisiä erityisvaikeuksia ja siksi ryhmän arjessa käytetään paljon kuvia ja viittomia lasten kielen ja puheen ymmärtämisen ja tuottamisen tukena. Myös pienryhmätoimintaa käytetään paljon päivien aikana. Ryhmässä työskentelee erityislastentarhanopettaja, lastentarhanopettaja sekä kaksi lastenhoitajaa. Ryhmän lapset ovat iältään kolmesta viiteen vuotiaita.

Ensimmäinen yhteinen suunnittelupalaveri päiväkodin erityislastentarhanopettajien kanssa pidettiin helmikuussa 2013, jolloin idea sanasäkin ja ohjekansion valmistamisesta syntyi. Toive sanasäkin valmistamisesta nousi päiväkodin henkilökunnalta. Minulle koko opinnäytetyöni yksi lähtökohdista oli, että työstäni olisi hyötyä myös päiväkodille. Siksi olin päättänyt kuunnella päiväkodin toiveita ja tarpeita työni aiheita valitessa. Päiväkodin toiveen lisäksi aihe kiinnosti minua ja ensimmäisen palaverin jälkeen aloin suunnitella, kuinka aiheen voisi toteuttaa ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä. Koska pelkkä erilaisten sanasäkkien koaminen ei opinnäytetyön aiheeksi sovi, päätin sanasäkin lisäksi valmistaa myös ohjeet sanasäkin käyttöön. Ohjeet koostuisivat kuudesta toiminnallisesta

tuokiosta, joissa säkkiä voi hyödyntää eri tavoin lasten kielen kehityksen tuke-
miseen.

Seuraava suunnittelupalaveri päiväkodilla pidettiin maaliskuussa 2013. Tässä palaverissa päätimme yhdessä päiväkodin erityislastentarhanopettajien kanssa, että opinnäytetyönaihe on sanasäkin ja siihen liittyvien toiminnallisten tuokioi-
den ohjeiden valmistus. Palaverissa päätimme myös, että sanasäkki pohjautuu johonkin valmiiseen satuun, koska ryhmän työntekijöiden mielestä lasten kans-
sa sadun tekeminen olisi hyvin työlästä ja veisi paljon aikaa. Päätimme myös, että sadun aihe käsittelee erilaisuutta ja itsensä hyväksymistä. Aiheet sadulle nousivat erityislastentarhanopettajien näkemyksestä siitä, millaisia asioita hei-
dän ryhmissään olisi tarpeellista käsitellä.

Seuraavaksi aloin työstää suunnitelmaa opinnäytetyöni tekemiseen. Kun suunnitelma oli valmis, tapasimme päiväkodilta saamani opinnäytetyöohjaan kanssa ja teimme toimeksiantosopimuksen (liite 2). Hain myös työlleni tutkimuslupaa (liite 3) Kajaanin kaupungin varhaiskasvatuksen päälliköltä Sirpa Kemppaiselta. Tutkimuslupaa täytyi hakea, koska tiedonkeruuvaiheessa tarkoituksenani oli haastatella ja havainnoida lapsia ja työntekijöitä. Sain tutkimusluvan ja pääsin jatkamaan työtäni tiedonkeruulla.

5.2 Tiedonkeruuvaihe ja siinä käytetyt menetelmät

Opinnäytetyösuunnitelman ja lupa- ja sopimusasioiden kuntoon hoitamisen jäl-
keen alkoi tiedonkeruuvaihe. Tässä vaiheessa käytin neljää eri menetelmää: haastattelua, havainnointia, lasten ohjausta ja opinnäytetyöpäiväkirjaa. Vietin kolme aamupäivää Pikku-Ketun päiväkodilla Hemuleiden ryhmässä. Näiden aamujen aikana tutustuin ryhmän lapsiin haastatteleamalla ja havainnoimalla heitä. Samalla haastattelin myös ryhmän työntekijöitä heidän toiveistaan mate-
riaalipakettia varten. Näiden vierailupäivien aikana vein myös päiväkodille info-
lappusen (liite 4), missä kerroin kuka olen ja mitä teen. Nämä info-lappuset jaet-
tiin jokaisen lapsen vanhemmille.

Näiden aamupäivien lisäksi keräsin tietoa lasten ohjaamisesta. Tulin siihen tu-
lokseen, että haastattelujen ja havainnoinnin lisäksi tarvitsin myös kokemuksel-

lista tietoa ryhmän lasten ohjaamisesta, joten kävin ohjaamassa kaksi toiminnallista tuokiota ryhmän lapsille. Ohjauksien avulla sain paljon tärkeää tietoa siitä, miten ryhmän lapsia kannattaa ohjata ja millaisia asioita tulee ottaa huomioon tuokioita suunnitellessa ja pitäessä.

5.2.1 Haastattelu

Eskolan ja Suorannan (2005, 85) mukaan haastattelu on Suomen yleisin tapa kerätä aineistoa ja sen tavoite on selvittää, mitä mieltä haastateltava on tai mitä hänellä on mielessään. Eskolan ja Suorannan mukaan haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on hänen johdattelemaa. Haastateltavien lukumäärästä riippuen haastattelut ovat yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluja (Ronkanen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 116).

Haastattelija voi tehdä haastattelun monella eri tapaa. Yksi tapa haastatella on strukturoitu haastattelu, jolloin haastattelija kysyy muotoilultaan ja järjestykseltään samat kysymykset jokaiselta vastaajalta. Strukturoidun haastattelun vastaukset ovat valmiita ja haastateltava valitsee vastausvaihtoehdoista mielestään parhaan. Toinen vaihtoehto on puolistrukturoitu haastattelu, jossa kaikki haastateltavat vastaavat samoihin kysymyksiin, mutta omin sanoin. Kolmas tapa haastatella on teemahaastattelu. Teemahaastattelussa vain haastattelun aihepiirit ja teemat on ennalta määritetty. Kaikista vapain haastattelumuoto on avoin haastattelu, joka muistuttaa haastattelumuodoista eniten tavallista keskustelua. (Eskola & Suoranta 2005, 86.) Avoimessa haastattelussa käytetään avoimia kysymyksiä ja vain asia tai ilmiö, jota tutkimus koskee, on määritetty. Haastattelijan tehtävänä on syventää haastateltavien vastauksia jatkamalla haastattelua saatujen vastausten perusteella esimerkiksi lisäkysymysten avulla. Avointa haastattelua voidaan sanoa myös syvähaastatteluksi, kliiniseksi haastatteluksi, asiakaskeskeiseksi haastatteluksi tai keskustelun omaiseksi haastatteluksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75–76.)

Itse käytin opinnäytetyöni tiedonkeruuvaiheessa avointa haastattelua päiväkodilla pidetyissä palavereissa sekä lapsiin ja henkilökuntaan tutustumisen vaiheessa. Haastattelin erityislastentarhanopettajia ensimmäisissä palavereissa

opinnäytetyöni aihetta pohdittaessa. Keskustelimme siitä, millaiselle työlle heidän ryhmissään olisi tarvetta, ja minkälaista tietoa ja taitoa he toivoisivat minun ryhmään tuovan. Kuten jo aiemmin raportissani kerroin, minulle oli hyvin tärkeää, että tekemäni työ on hyödyllistä myös päiväkodille, ja että laatimani tuotos jäisi päiväkodin käyttöön. Tämän seikan takia, pyrin suunnitteluvaiheessa osallistamaan eli tuomaan työntekijöitä mukaan suunnitteluun mahdollisimman paljon.

Haastattelin myös muita ryhmän työntekijöitä päiväkodissa viettämieni aamupäivien aikana. Haastattelujen aikana keskustelimme siitä, millaisia toiminnallisia menetelmiä he haluaisivat ohjata lapsille ja mitä ryhmässä on jo tehty. Näin sain arvokasta tietoa siitä, mitä lapset olivat tottuneet tekemään ja mitä he ovat harjoitelleet. Haastattelujen avulla selvisi, että työntekijät halusivat sanasäkki-tuokioista mahdollisimman erilaisia. He toivoivat, että sanasäkin toiminnallisissa tuokioissa käytettäisiin paljon erilaisia menetelmiä. Näistä menetelmistä esiin nousivat draama, kuvataide, musiikki ja liikunta. Työntekijöiden mielestä yksitoikkoinen, esimerkiksi pelkää draamakasvatusta käsittelevä kokonaisuus, olisi rankka niin lapsille kuin aikuisillekin.

Aikuisten lisäksi haastattelin myös ryhmän lapsia. Lasten kanssa juttelimme heidän lempileikeistään ja kiinnostuksen kohteistaan. Haastattelujen avulla osaisin tuoda tuotokseen lapsia kiinnostavaa ja innostavaa toimintaa. Lapsia haastatellessa sain selville, että monet lapsista pitivät vapaan leikin lisäksi piirtämisestä, askartelusta ja laulamisesta.

5.2.2 Osallistuva havainnointi

Kun tarvitsin tietoa ryhmän lapsista ja heidän osaamisestaan sekä kiinnostuksen kohteistaan, käytin apunani haastattelun ohella osallistuvaa havainnointia. Eskolan ja Suorannan (2005, 98) mukaan, osallistuva havainnointi on aineistonkeruutapa, jossa tutkija osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan. Normaalista jokapäiväisestä tarkkailusta havainnointi erottuu siten, että havainnoija toimii usein itselleen vieraassa yhteisössä, jossa hänellä ei ole asemaa tai uraa. Lisäksi havainnointi erottuu tarkkailusta myös siinä, että tutkijalla on mahdolli-

suus ja paljon aikaa keskittyä havainnointiin. Havainnoija myös tallentaa havaintonsa järjestelmällisesti. (Eskola & Suoranta 2005, 98.)

Jotta havainnointi olisi järjestelmällistä, tulee havainnoijan kirjata ylös kaikki havaintonsa. On tärkeää, että havainnoija päättää etukäteen, mitä tai millaisia asioita hän lähtee havainnoimaan. Havainnoinninkohde voi olla esimerkiksi ympäristö, vuorovaikutus tai jokin tapahtuma. Jotta kaikki tärkeä tulisi kirjattua, havainnoija voi laatia havainnoinnin tueksi itselleen kyselylomakkeen havainnoinnin kohteena olevasta asiasta. Toinen tapa havaintojen kirjaukseen on kenttäpäiväkirja. (Ronkanen ym. 2011, 115.) Tuomen ja Sarajärven (2009, 81) mukaan havainnointi on järkevä tiedonkeruumuoto silloin, kun tutkija joko tuntee hyvin tai ei tunne laisinkaan tutkimuskohdettaan. Sitä käyttäessään tutkija saa tietoa sen oikeissa yhteyksissä. Havainnoinnin avulla voi myös monipuolistaa tutkittavasta asiasta saatua haluttavaa tietoa, joten sitä on helppoa käyttää jonkin muun tiedonkeruumuodon, kuten haastattelujen lisäksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.)

Tiedonkeruuvaiheessa Pikku-Ketun päiväkodilla viettämieni aamupäivien aikana haastattelujen lisäksi havainnoin ryhmän lapsia. Tarkoitukseni oli havainnoinnin avulla selvittää millaisia lapset ovat, mitä he osaavat ja ketkä ovat kavereita keskenään. Kirjasin ylös myös lapsia haastatellessani huomaamia havaintoja lapsen kielellisistä taidoista. Nämä havainnot koskivat lasten kommunikointikeinoja ja sitä, millaista ohjausta he tarvitsevat aikuiselta. Kirjasin kaikki havaintoni opinnäytetyöpäiväkirjaani.

Osallistuvaa havainnointia käytin myös silloin, kun tarvitsin tietoa lasten ohjaisesta. Kävin pitämässä päiväkodilla kaksi toiminnallista tuokiota. Ensimmäisellä kerralla pidin lapsille ryhmäsadutuksen kaltaista tarinankerrontaa. Toin päiväkodille kotoani nallen, jolle lapset yhdessä keksivät nimen, ketä sen perheeseen kuului, missä se asuu ja mitä se tykkää tehdä. Olin miettinyt paljon, miten sadutus onnistuisi etenkin niiden lasten kanssa, joilla on kielellisiä erityisvaikeuksia, mutta tukikysymysten ja konkreettisen nallen avulla jokainen lapsi innostui tehtävään mukaan. Toisella ohjauskerralla ohjasin lapsille tempurataa ja tanssia. Näistä ohjaustuokioista sain paljon arvokasta tietoa ryhmän lasten

ohjaamisesta. Huomasin myös, miten tärkeää oma osallistuminen ja heittäytyminen tuokioiden onnistumisen kannalta oli. Kirjasin ohjauksesta huomaamani havainnot tuokioiden jälkeen opinnäytetyöpäiväkirjaani. Otin nämä havaintoni huomioon, kun suunnittelin Sadusta sanoiksi -materiaalipaketin toiminnallisia tuokioita.

5.2.3 Opinnäytetyöpäiväkirja

Opinnäytetyöpäiväkirja on sanallisesti ja mahdollisesti myös kuvallisesti kerätty henkilökohtainen opinnäytetyöprosessin dokumentointitapa. Se toimii opinnäytetyöntekijän muistina läpi opinnäytetyöprosessin. Opinnäytetyöprosessi on laaja ja pitkälle aikavälille sijoittuva kokonaisuus. Siksi tekijän on ilman päiväkirjaa hankala muistaa prosessin loppupuolella, millaisia päätöksiä ja valintoja prosessin alkupuolella on tehty. Etenkin opinnäytetyöraporttia kirjoittaessa on tarkoista ja monipuolisista muistiinpanoista paljon hyötyä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19.)

Opinnäytetyöpäiväkirjaa tarvitaan jo aivan prosessin alussa, aiheanalyysistä lähtien. Ensin tekijän on valittava itselle sopivin päiväkirjan pitotapa. Päiväkirjaa voi pitää sähköisesti, jolloin siihen on helppo liittää sähköposteja ja kuvia sekä linkkejä hyvistä lähteistä. Toinen tapa pitää opinnäytetyöpäiväkirjaa on käsin kirjoitettu päiväkirja. Silloin se voi olla vihko, kalenteri tai vaikkapa kansio, johon voi liittää tekstin tueksi muun muassa kuvia tai lehtiartikkeleja. Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjataan kaikki työtä koskeva ideointi ja aihealueeseen liittyvä pohdinta. Päiväkirjaan kannattaa myös kirjata ylös kaikille työlle hyödyllinen kirjallisuus, artikkelit ja lehtileikkeet. Muistiin voi myös laittaa tärkeitä tekstipätkiä, mutta tällöin täytyy merkata selvästi, onko teksti suora lainaus vai referointi, jotta raportin kirjoitusvaiheessa lähdeviittausten merkitseminen helpottuu. Raportoinnin kannalta on myös oleellista, että päiväkirjaan on kirjoitettu opinnäytetyön keskeisimmät tavoitteet. Lisäksi raportin kannalta on tärkeää, että päiväkirjasta löytyy kaikki muutokset, jotka koskevat opinnäytetyötä ja sen ideointia, tavoitteita ja toteutustapaa. Myös kaikki sähköpostikeskustelut voi liittää päiväkirjaan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19–20.)

Minulle käsin kirjoittaminen oli luontevin ja helpoin tapa pitää opinnäytetyöpäiväkirjaa. Päiväkirjanani toimi vihko, jota oli helppo pitää mukana palavereissa ja

ohjauksissa. Aloitin kirjaamisen prosessin alussa, kun vielä mietin aihetta opinnäytetyölleni. Päiväkirjastani löytyy kaikki paperille kirjoitettu pohdinta työstäni, palaverien muistiinpanot, ohjaukset muistiinpanot sekä päiväkodissa tehtyjen haastattelujen, havainnoinnin ja ohjauksien muistiinpanot. Niiden lisäksi vihkosta löytyy myös paljon lähdekirjoja ja muita opinnäytetyöhöni liittyvää kirjausta, kuten pohdintaa tulleista muutoksista ja uusista ideoista tai ongelmista. Koska päiväkirjasta löytyi myös salassa pidettävää tietoa, pidin siitä hyvää huolta enkä antanut kenenkään muun lukea tai tukia sitä.

5.3 Tuotoksen suunnittelu ja valmistaminen

Ryhmän työntekijöihin ja lapsiin tutustumisen sekä heidän kiinnostuksen kohteidensa selvittämisen jälkeen, oli aika valita satu sanasäkkiä varten. Olimme päättäneet päiväkodin erityislastentarhanopettajien kanssa, että satu, johon sanasäkki perustuu, käsittelee erilaisuutta ja itsensä hyväksymistä. Ainoat klassikkosadut, joita aiheesta keksin, olivat Ruma ankanpoikanen ja Pinokkio. Nämä sadut eivät vastanneet tarveani, koska molempien satujen lopussa päähenkilö muuttuu kauniiksi ja normaaliksi hahmoksi ja sen takia muut sadun hahmot hyväksyvät heidät. Koska erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät luultavasti koskaan muutu täysin toisten kaltaisiksi, tuli sadussa seikkailevan hahmon saada toisten ja itsensä hyväksyntä olemalla sellainen kuin on. Päätinkin, että satu voisi hyvin olla jokin hieman tuntemattomampi lastenkirja. Niinpä vietin yhden iltapäivän kirjastossa lastensatukirjoja lueskellen ja valitsin sieltä mukaani noin kymmenen lastenkirjaa. Näistä kirjoista kahdeksan parasta otin mukaani ohjaajani kanssa päiväkodilla pidettyyn palaveriin. Palaverissa esittelin kirjat ohjaajalleni, joka valitsi niistä ryhmälleen neljä sopivinta. Tarkoituksena oli, että ryhmän lapset saisivat valita, mikä kirjoista oli kaikkein mielenkiintoisin ja paras. Ryhmän työntekijät lukivat seuraavan viikon aikana lapsille kaikki neljä kirjaa, joista lapset saivat äänestää heidän mielestään parhaimman. Lasten ehdoton suosikki oli Koira ja täydelliset kengät -kirja, jonka on kirjoittanut Greg Cormley ja suomentanut Terhi Leskinen. Kirja kertoo koirasta, joka etsii itselleen täydellisiä kenkiä.

Kun satu oli valittu, aloin suunnitella toiminnallisia tuokioita. Tarkoitukseni oli valmistaa sanasäkin käyttöönoton tueksi kuuden toiminnallisen tuokion muo-

dostama kokonaisuus. Nämä tuokiot oli tarkoitus kerätä kansioon, jonka palauttaisinkin päiväkodille yhdessä sanasäkin kanssa. Päätimme päiväkodin ohjaajani kanssa, että kuuden tuokion mittainen kokonaisuus olisi hyvä ja sopiva tämän aiheen käsittelyyn. Lisäksi kuusi tuokiota olisi helppo jakaa kahden viikon pituiselle ajalle niin, että päiväkodin viikko-ohjelmaan jäisi tilaa myös muulle toiminnalle. Myös Koira ja täydelliset kengät -satu, oli helppo jakaa niin, että se käsiteltiin kuudessa osassa. Suunnittelin ja valmistin ensimmäisen ja alustavan version toiminnallisten tuokioiden muodostamasta kokonaisuudesta kesällä 2013.

Tuokioita suunnitellessa luin paljon taidekasvatusta käsittelevää kirjallisuutta ja poimin sieltä hyviä ideoita ja ohjeita tuokioihini. Teorian lisäksi otin tuokioiden valmistamisessa huomioon haastattelujen, havainnoinnin ja ohjauksen kautta nousseet päiväkodintyöntekijöiden ja lasten toiveet sekä omat havaintoni. Aloin suunnitella ja valmistaa tuokioita siten, että jokaisella kerralla käyttäisin erilaista menetelmää. Menetelmistä lopullisiin tuokioihin valikoitui työntekijöiden ja lasten toivomat kuvaamataito, draamakasvatus ja musiikki, ja näiden lisäksi otin mukaan myös sadutuksen. Nämä menetelmät olivat hyviä lasten kiinnostuksen lisäksi myös sen takia, että ne tukivat jokainen omalla laillaan lasten kielen kehitystä.

Koska tuotokseen liittyi vahvasti sanasäkki-menetelmän käyttö, lisäsin jokaiselle tuokiolle mukaan myös sanasäkin. Sanasäkki-osio sijoittui aina tuokion alkuun, jolloin lapsille konkretisoitui tuokion aihe, joka liittyi Koira ja täydelliset kengät -satuun. Sanasäkki toimi samalla tuokioiden käynnistäjänä, ja lasten kiinnostuksen ja keskittymisen herättäjänä. Sanasäkki-osion jälkeen tuokiolla oli toimintaosuus, jossa tehtiin erilaisia harjoituksia kuvan, draaman, musiikin ja sadutuksen avulla.

Minun tuli myös pitää mielessä, että tuokiot muodostavat yhdessä kokonaisuuden. Siksi minun tuli suunnitellessa miettiä tuokioita myös kokonaisuutena eikä vain erillisinä toiminnallisina tuokioina. Päätinkin, että ensimmäisellä tuokiolla käytetään paljon aikaa satuun tutustumiseen sanasäkin avulla ja seuraavan neljän tuokion aikana hyödyntäisin myös muita toiminnallisia menetelmiä. Vii-

meiselle kerralle katsoin parhaaksi järjestää näyttelyn, jossa yhteinen kokonaisuus saadaan päätökseen ja kasataan näkyväksi.

Kesän aikana etsin kaupoista ja kirpputoreilta sanasäkkiin tarvitsemiä tavaroita. Tämä tehtävä osoittautui yllättävän haastavaksi, koska oli todella vaikeaa löytää pussiin mahtuvia, pieniä uimaräpylöitä, kumisaappaita ja suksia. Osa tavaroista ostin itse ja osa löytyi valmiina päiväkodilta.

5.4 Tuotoksen viimeistely

Kun kesän jälkeen otin yhteyttä päiväkotiin, selvisi että lähes kaikki ryhmän lapset ja aikuiset ovat vaihtuneet kesän aikana. Myös ohjaajani vaihtui. Sovin uuden ohjaajan kanssa tapaamisen, jossa kerroin mistä opinnäytetyössäni on kysymys ja mitä minun vielä pitää tehdä. Esittelin hänelle suunnittelemani toiminnalliset tuokiot ja ideoimme yhdessä niissä ilmenneitä ongelmakohtia. Katsoimme ohjaajani kanssa parhaaksi, että käyn ennen tuokioiden ohjausta tutustumassa ryhmän uusiin lapsiin ja aikuisiin. Sovimme palaverin aikana myös tulevien ohjauskertojen päivämääristä ja ajankohdista. Koska lähes kaikki ryhmän lapset ovat kesän aikana vaihtuneet, kirjoitin uuden info-lapun (liite 4), joka jaettiin jokaisen ryhmän lapsen vanhemmille.

Uuteen ryhmään tutustumisen jälkeen aloitin toiminnallistentuokioiden läpikäynnin päiväkodilla syyskuussa 2013. Pidin kaikki kuusi suunnitamaani tuokiota kahden viikon aikana. Näille tuokioille lapset oli jaettu pienryhmiin, joten ohjasin tuokion jokaisella kerralla kahdelle eri pienryhmälle. Huomasin, että oli hyvä valinta ohjata tuokiot itse. Tuokioiden ohjaamisesta sain paljon tietoa siitä, mikä tuokioissa toimi hyvin ja mikä huonommin. Jokaisessa tuokiossa oli mukana vähintään yksi päiväkodin työntekijä, joka antoi minulle palautetta tuokion onnistumisesta heti sen loputtua. Tämän itse koetun ja työntekijöiltä saadun tiedon perusteella muokkasin tuokioista parempia ja toimivampia. Lisäksi tuokioita ohjatessani sain myös paljon ideoita siitä, miten toimintaa voisi jatkaa tai soveltaa. Näitä ideoita lisäsin myös tuokioiden loppuun soveltamisideoiksi.

Kun kaikki sanasäkituokiot oli ohjattu ja prosessi muokattu ohjauksesta saadun kokemuksen perusteella mahdollisimman hyväksi, palautin päiväkodille syys-

kuussa 2013 ensimmäisen version Sadusta sanoiksi -materiaalipaketista. Samalla vein myös ryhmän aikuisille kehittämislomakkeen (liite 5). Lomakkeella keräsin tietoa siitä, miten Sadusta sanoiksi -materiaalipaketin ensimmäistä versiota tulisi vielä muokata, jotta se palvelisi kaikkein parhaiten päiväkodin ja erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeita. Kyselyyn vastasi ohjaamissani tuokioissa mukana olleen työntekijän lisäksi myös muutama muu päiväkodintyöntekijä. Kehittämislomakkeessa kysyin erilaisia kysymyksiä sanasäkistä, sadusta, tuokioiden onnistumisesta sekä kansion toimivuudesta ja käytännöllisyydestä. Työntekijöillä oli kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyyn, minkä jälkeen kokosin kyselyjen vastaukset yhteen. Muokkasin tuotokseni ensimmäistä versiota kyselyn vastausten perusteella toimivammaksi ja paremmaksi. Palautin valmiin, muokatun Sadusta sanoiksi -materiaalipaketin päiväkodille lokakuussa 2013.

6 Tuotoksen esittely

6.1 Sadusta sanoiksi -materiaalipaketti

Päiväkodin lapset valitsivat sanasäkin saduksi Koira ja täydelliset kengät -kirjan (kuva 1), jonka on kirjoittanut Greg Cormley ja suomentanut Terhi Leskinen. Kirja kertoo pienestä koirasta, joka tarinan alussa lukee Saapasjalkakissasadun ja keksii haluavansa itsekin yhtä hienot saappaat kuin sadun kissalla. Niinpä koira lähtee kenkäkauppaan ja ostaa itselleen neljä hienoa saapasta. Saappaissa on vain yksi huono puoli: ne likaantuivat, kun koira hautaa herkkuluutaan. Koira vie kengät takaisin kauppaan ja vaihtaa ne kumisaappaisiin, mutta nekkään eivät sovi kaikkiin koiran lempipuuhiin, joten koira vaihtaa ne uusiin kenkiin. Sadun aikana koira ostaa monet uudet kengät vain todetakseen, että ne eivät vastaa hänen tarvettaan. Lopulta koira pyytää kauppiaalta kenkiä, joilla voi tehdä kaikkia koirien askareita, ja jotka olisivat vielä kauniit ja pörröiset. Kauppias kertoo koiran omistavan jo sellaiset, omat tassunsa. Kun koira tajuaa, että omat tassut ovat hänen täydelliset kenkensä, se rientää kotiin iloisena kaimamaan kuoppaa, jahtaamaan häntäänsä, juoksemaan, uimaan ja rapsuttamaan kaikki kirput pois turkistaan.

Koira ja täydelliset kengät -kirjan on kuvittanut Roberta Angaramo. Kuvat ovat hyvin suloisia, värikkäitä ja kuvaavat eri tilanteita todella hyvin. Kuvista on myös helppo erottaa koiran eri tunteita. Koira ärsyttää, kun kengät eivät toimi halutulla tavalla, mutta se on onnellinen, kun löytää omat tassunsa. Kirjan sanoma on selkeä - jokainen on täydellinen juuri sellaisena kuin on. Kirja on kuvitettu hausalla tavalla. Kuvat ovat myös hyvin selkeitä ja helposti ymmärrettäviä, mikä auttaa myös erityistä tukea tarvitsevien lasten sadun ymmärtämistä.

Kirjan sadun ymmärtämisen tueksi keräsin sanasäkin (kuva 1). Sanasäkin sisältä löytyvät koira ja täydelliset kengät -sadun kaikki tärkeimmät hahmot ja esineet. Säkin sisältä löytyy koira, kaksi kirjaa, kenkäkauppias, luu, saappaat, kumisaappaat, uimaräpylät, korkokengät sekä sukset. Nämä esineet etsin kesän 2013 aikana eri kaupoista Kajaanista ja Joensuusta. Tehtävä osoittautuikin hyvin haastavaksi, koska sopivan pieniä, pussiin mahtuvia kenkiä oli hyvin vaikeaa löytää. Osan esineistä löysin lelukaupoista, osan kirpputoreilta ja muutama tavara löytyi helposti Pikku-Ketun päiväkodilta. Ostin osan tavaroista itse ja sain sitten päiväkodilta rahani takaisin kuittia vastaan.

Sanasäkin käyttöönoton tueksi valmistin kansion (kuva 1). Kansion alusta löytyy tietoa sanasäkin käyttämisestä ja siitä, miksi sanasäkki on hyvä ja hyödyllinen työväline erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemiseen. Teoriaosuudesta löytyy myös tietoa taidekasvatuksesta ja sen eri muodoista. Eritteliäisen taidekasvatuksen teoriaosuuteen lyhyesti tietoa niistä taidekasvatuksen muodoista, joita tuokioiden aikana käytetään eli kuvataide-, musiikki- ja draamakasvatuksesta sekä saduksesta.

Teoriaosuuden jälkeen kansiosta löytyy ohjeet kuuden toiminnallisen tuokion ohjaamiseen. Tuokiot on jaettu kahden viikon mittaiselle ajanjaksolle siten, että ne ovat aina maanantaisin, keksiviikkoisin ja perjantaisin. Ensimmäisellä viikolla toiminta alkaa satuun tutustumalla, jolloin tuokiolla käytetään sanasäkin tavallisinta käyttötapaa. Aikuinen lukee lapsille sadun ja nostelee esineitä pussista lasten nähtäville sitä mukaa, kun ne esiintyvät sadussa. Sadun lukemisen jälkeen lapsilla on mahdollisuus tutkia ja tarkastella sanasäkin esineitä. Tässä vaiheessa esineitä nimetään uudelleen yhdessä aikuisen kanssa. Samalla voi-

daan myös kerrata värejä, jotka esiintyvät säkin esineissä. Toisessa tuokiossa aletaan hieman syventyä satuun askartelemalla ja piirtämällä sadun alussa esiintyviä kenkiä eli saappaita ja kumikenkiä. Myös tämän tuokion alussa käydään lasten kanssa läpi Koira ja täydelliset kengät -sadun alkua sanasäkin kanssa. Sanasäkin mukana oleminen herättää lasten kiinnostusta ja keskittymistä. Samalla säkin esineet konkretisoivat lapsille tuokion aiheen: saappaat ja kumikengät. Seuraavassa eli kolmannessa tuokiossa satua käsitellään musiikin, laulun ja soittamisen avulla. Tuokion aiheena ovat sadun seuraavat kaksi jalkinetta eli uimaräpylät ja korkokantakengät. Myös tämän tuokion alussa satua käydään läpi sanasäkin kanssa, jotta lapset muistaisivat, mistä olikaan kyse ja tuokion aihe olisi selkeämpi. Samalla sanasäkki on käytössä jo kolmatta kertaa, mikä mahdollistaa sanojen toistamisen ja helpottaa lasten oppimista.

Toinen viikko aloitetaan draamakasvatuksella, jolloin harjoitellaan koiran roolin ottamista muutaman pelin ja liikkumisen avulla. Tämäkin kerta aloitetaan tarinan lukemisella ja sanasäkin käyttämisellä. Tämän tuokion aiheena on sadussa seuraavaksi esiintyneet sukset ja koiran tassut. Viidennellä toiminta tuokiolla aiheena on ryhmäsadutus, joka on suunniteltu niin, että jokainen lapsi voi osallistua siihen omien kielellisten taitojensa puitteissa. Sadutuksen avulla lapset pääsevät itse käyttämään oppimiaan sanoja ja ilmaisemaan itseään sadun keinoin. Tällä kerralla satua on toistettu esineiden kanssa jo useamman kerran, mikä on auttanut lasta hahmottamaan ja tunnistamaan sanan ja esineen yhteyden. Viimeisellä eli kuudennella kerralla vuorossa on yhteisestä matkasta koottu näyttely, joka tuo kokonaisuuden päätökseen. Näyttely on tärkeä siksi, että sen avulla on helppoa tuoda toiminatatuokioiden kokonaisuus näkyväksi. Siihen on tuotu jokaiselta tuokiolta jotain, joka auttaa kokonaisuuden hahmottamisessa. Näyttely myös antaa mahdollisuuden opettaa lapsia arvostamaan omia ja muiden tekemiä töitä.

Ohjeisiin on kirjoitettu jokaisen tuokion kohdalle yksinkertaisesti tuokion kulku eli kaikki harjoitukset ja pelit, mitä tuokion aikana tehdään. Tuokiot ovat kansiossa muovitaskuissa, mikä helpottaa niiden mukana pitämistä. Ohjeista löytyy lista kaikista tarvikkeista ja materiaaleista, joita tuokioiden pitämiseen tarvitaan. Ohjeista löytyy myös jokaisen tuokion tavoitteet. Lisäksi loppuun on kerätty sovel-

tamisehdotuksia, miten tuokiota voi muuttaa tai toteuttaa toisella tavalla. Ohjaajan ei myöskään ole pakko pitää kaikkia tuokioita, vaan paketti on pyritty suunnittelemaan siten, että siitä voi ottaa vain yhden tai useamman osan. Osia on myös helppoa muokata ja yhdistellä, jos ohjaaja näin haluaa. Kansiosta löytyy myös kaikki tarvittava materiaali muovitaskuissa, kuten askartelumalli ja tunnekortit.

Kuva 1. Sadusta sanoiksi -materiaalipaketti (Kuva Eveliina Mämmi)

6.2 Tuotoksen onnistumisen arviointi

Ennen Sadusta sanoiksi -materiaalipaketin lopullista valmistumista vein tuotokseni ensimmäisen version kanssa kehittämislomakkeita (liite 5) päiväkodin henkilökunnalle. Keräsin työntekijöiltä laatimani kehittämislomakkeen avulla palautetta ja kehittämisideoita koko Sadusta sanoiksi -materiaalipaketista. Kysymyksillä pyrin muun muassa selvittämään, onko tuotos kiinnostava, helposti ymmärrettävä ja käytettävä, sekä ovatko sanasäkin esineet oikeanlaisia ja riittäviä. Tämän kehittämislomakkeen tarkoituksena oli myös selvittää samalla, olenko onnistunut saamaan työstäni päiväkodin tarpeita vastaavan. Valitettavasti kyselyyn ei vastannut ohjaajani lisäksi kuin kaksi muuta päiväkodin työntekijää, vaikka vastausaikaa oli kaksi viikkoa. Vastausten vähäisyydestä johtuen tuotoksen arviointi jäi suurimmalta osin omille harteilleni. Muokkasin kuitenkin tuotosta saamani palautteen pohjalta ennen sen palautusta päiväkotiin.

Niin työntekijöiden vastauksissa kuin omasta mielestäni tuotos on onnistunut kokonaisuudessaan hyvin. Koira ja täydelliset kengät -satu on kohderyhmää ajatellen sopivan pituinen ja selkeä. Lisäksi sadun myötä esiin nousee paljon tärkeitä ja hyödyllisiä sanoja kuten kengät, kumisaappaat ja sukset, jotka kaikki esiintyvät lapsen arjessa. Etenkin sukset ja uimaräpylät tuntuivat olevan vieraita sanoja lapsille. Satu myös käsitteli hyvin itsensä hyväksymisen ja erilaisuuden teemoja, joita säkin avulla oli tarkoitus lasten kanssa hieman käsitellä.

Kyselyjen pohjalta nousi esiin, että sanasäkin ulkomuoto voisi olla jollain lailla kiinnostavampi. Olin itsekin ennen kyselyjen lukemista pohtinut, kuinka pussista saisi houkuttelevamman ja jännittävämmän näköisen. Alun perin minun oli tarkoitus ommella pussi itse jostain kauniista kankaasta, jossa on paljon kenkien kuvia. Ajan puutteen vuoksi minun oli kuitenkin tyydyttävä päiväkodilta saatuun valmiiseen, vaaleansiniseen pussiin. Työntekijöiden arviointien saannin jälkeen koristelin pussia hieman, jotta se olisi houkuttelevampi ja innostaisi entistä enemmän lapsia. Tulevaisuutta ajatellen minua jännittää, pysyvätkö sanasäkin kaikki osat tallella vai häviävätkö ne päiväkodin vilinässä. Pussi sisältää paljon pieniä esineitä, joita lapset mieluusti ottaisivat mukaan leikkiin. Toisaalta esineiden leikkiin vieminen olisi myös todella hyvä väline jatkamaan sanasäkin avulla aloitettua oppimista. Lisäksi lapsi olisi harjoitellut jo sanomaan esineiden nimiä, mikä helpottaisi myös leikkimistä. Sadun kautta lapsi myös tietäisi, mitä esineillä tehdään ja mihin ne on tarkoitettu.

Sanasäkin sisällöstä kehittämislomakkeessa nousi esiin samaa pohdintaa, mitä itse olin pussia kasatessa miettinyt. Koska koiralla on neljä jalkaa, olisi luonnollista, että sanasäkissäkin olisi jokaista kenkää neljä kappaletta. Näin on myös sadussa, jossa koira ostaa kaikkia kenkiä aina neljä kappaletta. Siitä huolimatta keräämässäni sanasäkissä jokaista kenkää on vain yksi pari, koska jo tämän yhden parin löytäminen oli todella haastavaa, enkä olisi löytänyt jokaista tarvitsemaani kenkää kahta paria. Kyselyistä nousi myös toive sanasäkin sisältämien kirjojen kansien muokkaamisesta. Tein ensimmäisen version kirjat itse pienistä lasten lelukuvastoista, joihin liimasin kansien päälle paperin ja kirjoitin sadun nimen. Palautteen pohjalta lisäsin kansiin myös saapasjakkakissan ja punahil-

kan kuvan, jotta lukutaidottomat lapset ymmärtäisivät helpommin, mitä kirja esittää.

Kyselyyn vastanneilta työntekijöiltä ei tullut paljon palautetta kansion ja ohjeiden onnistumisesta. Olin pyrkinyt rakentamaan ohjeet niin, että ne olisivat mahdollisimman selkeät ja helppokäyttöiset, mistä sainkin positiivista palautetta. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden mukaan, tuokiot on helppoa pitää ohjeiden mukaisesti. Ennen kansion palautusta päiväkotiin muokkasin ohjeita hieman houkuttelevamman näköiseksi. Lisäsin kansioon värejä ja kuvia, jotka elävöittävät muuten tylsän näköistä tekstiä. Mielestäni onnistuin luomaan kansiota kokonaisuudessaan hyvän ja toimivan. Kansion sisältö teorioineen ja tuokioineen onnistui myös hyvin. Jouduin muokkaamaan kansiota koko prosessin aikana useaan otteeseen, mutta työ kannatti.

7 Pohdinta

7.1 Opinnäytetyön toteutuksen arviointi

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä ja monivaiheinen, ja sen aikana ehtikin sattua ja tapahtua paljon. Kaikki ei sujunut aivan suunnitelmien mukaisesti ja muutamia yllätyksiäkin tuli, mutta loppujen lopuksi työ kuitenkin valmistui. Alkuun minulla oli vaikeuksia keksiä työlleni aihetta, koska se olisi voinut olla mikä tahansa varhaiskasvatukseen liittyvä. Onneksi toimeksiantaja-päiväkodilta saatu idea sanasäkistä osoittautuikin todella hyväksi ja kiinnostavaksi aiheeksi, johon jaksoin paneutua innolla koko prosessin ajan.

Opinnäytetyöprosessini sijoittui päiväkodin lukuvuoden kannalta hieman vaikeaan aikaan. Aloitin yhteistyön päiväkodin kanssa vuoden 2013 alussa ja päätin syksyllä 2013. Tämä tarkoitti sitä, että kesän aikana lähes kaikki ryhmän lapset ja aikuiset vaihtuivat, mikä tuotti minulle elokuulle hieman lisätehtävää. Vaikka ryhmän vaihtuminen aiheuttikin hieman lisätyötä, ei siitä onneksi tullut sen suurempia ongelmia. Vaikka vanhan ryhmän lapset olivat vaikuttaneet paljon siihen, millainen sanasäkistä ja kansiota tuli, olin kuitenkin suunnitellut materiaallipaketin niin, että sitä on helppoa hyödyntää myös muiden lasten parissa. Van-

han ryhmän lapset siis auttoivat minua suunnittelemaan tuotoksen lasten mielestä mukavaksi ja kiinnostavaksi.

Työni päätavoite oli suunnitella, valmistaa ja arvioida materiaalipaketti erityisvarhaiskasvatukseen. Työn tarkoituksena on tukea erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehitystä toiminnallisten tuokioiden avulla. Tuotoksena työstä syntyi Sadusta sanoiksi -materiaalipaketti, joka on suunnattu 3–6-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa työskenteleville. Mielestäni materiaalipaketti onnistui kokonaisuudessaan hyvin. Päällimmäisenä onnistumisena mieleeni jäi toiminnallisten tuokioiden ohjaaminen lapsille. Näin lapsia kahden viikon ajan, jolloin kävimme pienryhmissä läpi suunnittelemani tuokiot. Oli hauskaa huomata, kuinka lapset jaksoivat innostua sanasäkistä vielä viimeiselläkin kerralla. Tuokioiden aikana näkyi myös edistystä erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksessä. Lapset oppivat muutamia uusia sanoja kuten koira, kumisaapas ja uimaräpylä. Lisäksi säkin esineet kiinnostivat lapsia kovasti. Toivonkin, että satu on jossain määrin siirtynyt myös lasten leikkiin, jossa sadun sanojen harjoittelu jatkuu. Toivon myös, että tekemäni sanasäkki innostaa työntekijöitä koamaan muitakin sanasäkkeitä ja käyttämään niitä ryhmän lasten kanssa, koska sanasäkki menetelmänä osoittautui hyväksi ja toimivaksi lasten sanavaraston kartuttamisen keinoksi.

Tuotosta tehdessä minun tuli miettiä sisällön lisäksi myös kansion käytännöllisyyttä. Kokosin kansion siten, että sen alkupuolella on teorian tietoa. Kansion käyttäjän ei ole pakko lukea teorian tietoa, vaan hän voi halutessaan jättää sen lukematta. Koin, että teoria on kaikesta huolimatta tarpeellista kansiossa, koska kansion käyttäjä ei välttämättä ole aikaisemmin kuullutkaan sanasäkistä. Siksi hän voi tarvita tietoa siitä, mikä se on ja miten se toimii. Teoriaosuuden jälkeen alkavat sanasäkkituokioiden ohjeet. Ne on lajiteltu muovitaskuihin, mikä helpottaa ohjeiden mukaan ottamista tuokiolle. Muovitaskusta löytyy kirjattuna jokaisen tuokion kulku, tavoitteet, tarvittava materiaali sekä soveltamisideoita, miten tuokion voi pitää eri tavoin. Kansiossa löytyy myös tunnekortteja sekä askarteluun tarvittava kumisaappaan kaava.

Työntekijöiden mielipiteiden kuunteleminen ja suunnittelemiseen mukaan ottaminen sekä lapsilähtöisyys kuuluivat työskentelyyni koko opinnäytetyöprosessin ajan. Kuten olen jo aikaisemmin raportissa todennut, työni tarpeellisuus päiväkodissa oli minulle hyvin tärkeää. Jotta sain työstä päiväkodille mahdollisimman toimivan ja käyttökelpoisen, osallistin ja kuuntelin työntekijöiden toiveita ja ehdotuksia läpi koko opinnäytetyöprosessin. Idea sanasäkin tekemisestä sekä erilaisuus ja itsensä hyväksyminen sanasäkin teemoina nousivat päiväkodin henkilökunnalta. Työntekijöiden osallistamista jatkoin myös toiminnan suunnitteluvaiheessa haastattelujen sekä ohjaamiskertojen palautteen muodossa. Pidimme palavereita myös suunnitteluvaiheessa, jolloin kysyin päiväkodilta saamaltani ohjaajalta mielipiteitä valitsemistani kirjoista sekä sanasäkkiin kerättävistä esineistä ja hahmoista. Myös valmiista kansioista työntekijöillä oli mahdollisuus antaa palautetta kehittämislomakkeen muodossa. Vastausten perusteella tein lopulliset korjaukset kansion teoria- ja ohjauskappaleisiin.

Työntekijöiden osallistamisen ohella myös lapsilähtöisyys näkyi työssäni läpi koko opinnäytetyöprosessin. Lapsen saivat valita sadun, josta keräsin sanasäkin. Tiedonkeruuvaiheessa haastattelin ja havainnoin lapsia, jotta saisin sisällytettyä sanasäkkiin liittyvään toimintaan lapsille mieleisiä ja mukavia asioita. Lapset myös pääsivät vaikuttamaan lopullisiin sanasäkkituokioihin niihin osallistumalla. Ohjatessani heitä huomasin, mitkä asiat toimivat ja mitkä eivät. Tämän kokemuksen pohjalta muokkasin kansion sanasäkkituokioita toimivimmiksi. Eri-laiset haastattelut ja lasten havainnointi sekä ohjaaminen osoittautuivat toimiviksi ja riittäviksi tiedonhankintamenetelmiksi opinnäytetyölleni. Niiden avulla saavutin toiveeni työn tarpeellisuudesta päiväkodissa, koska työntekijöillä oli mahdollisuus vaikuttaa siihen, millainen tuotoksesta syntyi. Samalla myös sain tuotoksestani sellaisen, että se kiinnosti ja innosti ryhmän lapsia oppimaan ja kertaamaan sanasäkkiin liittyviä sanoja.

7.2 Luotettavuus ja eettisyys

Pyrin koko opinnäytetyöprosessin aikana pohtimaan työn eettisyyttä. Lupa asioiden hoitaminen oli suunnitelman valmiiksi saamisen jälkeen hyvin tärkeää. Työni tiedonkeruuvaiheeseen kuului ryhmän työntekijöiden ja lasten havainnointia ja haastattelua. Hain tutkimuslupaa (liite 3) työlleni Kajaanin varhaiskasva-

tuksen päälliköltä, Sirpa Kemppaiselta kirjeellä, joka sisälsi hakemuksen lisäksi opinnäytetyösuunnitelman sekä kopion toimeksiantosopimuksesta Pikku-Ketun päiväkodin kanssa. Tutkimusluvan hankkimisen lisäksi tiedotin päiväkodin lasten vanhempia info-lappusella (liite 4) siitä kuka olen, millaista opinnäytetyötä olen tekemässä ja mitä tulen tekemään lasten kanssa. Tämän tiedotuksen hoidin Hemuleiden ryhmän vanhemmille syksyllä 2013 ja keväällä 2013.

Työtäni tehdessä minun tuli muistaa myös salassapitovelvollisuus. Koska tein kaikki muistiinpanoni samaan opinnäytetyöpäiväkirjaan, minun oli myös helppoa säilyttää salassa pidettävät tiedot yhdessä paikassa. Pidin päiväkirjasta hyvää huolta enkä ole antanut kenenkään muun tutkia sitä koko opinnäytetyöprosessin aikana. Päiväkirjasta huolehtimisen lisäksi pidin raporttia kirjoittaessani huolta siitä, että kirjoittamassani tekstissä ei ole minkäänlaisia tunnistustietoja, josta yksittäisen lapsen voisi tunnistaa. Kysyin myös luvan päiväkodilta siitä, saanko opinnäytetyöraportissani kertoa mihin päiväkotiin ja ryhmään työni tein.

Lähdeteoksia etsiessäni pidin myös eettisyyden ja luotettavuuden mielessäni. Opinnäytetyöraportin sekä tuotoskansion teoriaosuudet on kerätty 2000-luvulla valmistuneista teoksista, mikä varmistaa, että tieto ei ole vanhentunutta. Lisäksi pyrin suhtautumaan hyvin kriittisesti nettilähteisiin, ja käytinkin niitä hyvin vähän. Teoriaosuutta tehdessäni luin paljon aihetta koskevaa kirjallisuutta, jolloin teoksista löytyi paljon yhteneväisyyksiä. Monista lähteistä saadun tiedon avulla pystyin luottamaan teorian totuudenmukaisuuteen, mikä lisää raportin luotettavuutta.

Luotettavuuden kannalta olisi ollut parempi, että jakamiini kehittämiskyselyihin olisi vastattu päiväkodilta enemmän. Onneksi saamani vastaukset olivat osittain hyvinkin kattavia ja laajoja ja sain niiden pohjalta muokattua tuotoksen lopulliseen muotoonsa. Arvioinneista nousi myös paljon positiivista palautetta, mikä tuki sanasäkin tarpeellisuutta päiväkodissa. Vaikka arviointia tuotoksesta tulikin päiväkodilta vähän, luotettavuutta sen toimivuudesta lisäsi onneksi se, että pääsin itse ohjaamaan suunnittelemani tuokiot päiväkodille. Ohjauksien kautta saadun tiedon ja taidon avulla minun oli parempi muokata tuokioista toimivimpia, koska olin itse nähnyt ja kokenut, mikä ohjauksissa toimi ja mikä ei.

7.3 Oma ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi

Muistan kun aloitin opintoni, yksi suurimmista huolistani oli, kuinka tulisin ikinä selviämään opinnäytetyön tekemisestä. Onneksi muita koulutehtäviä oli niin paljon, että opinnäytetyön tekeminen unohtui. Nyt, kun mietin taaksepäin, olen ylpeä itsestäni, että sain koko prosessin käytyä yksin läpi. Yksin tekemisessä oli paljon hyviä puolia, kuten työn tekeminen siihen tahtiin, mikä itselle sopii, mutta toisaalta työtä tehdessä kaipasi myös muiden mielipiteitä. Työn tekemisen aikana syntyneitä ongelmia ja jumikohtia olisi varmasti ollut helpompaa ratkoa yhdessä jonkun toisen kanssa. En myöskään olisi pistänyt pahakseni, vaikka olisin saanut jakaa työmäärän puoliksi jonkun toisen kanssa. Toisaalta työhöni liittyi paljon myös yhteistyötä muiden ihmisten kanssa, jolloin minun tuli huomioida myös muiden mielipiteitä, näkemyksiä ja aikatauluja. Yhteistyöstä toimeksiantajan kanssa oppi paljon uutta yhteistyön tekemisestä, tiimityöskentelystä sekä toisten toiveiden ja ideoiden huomioinnista ja arvostamisesta. Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamisen kannalta oli tärkeää, että osasin yhdistää työntekijöiden toiveet ja ideat omiini, ja rakentaa niistä ehjän ja toimivan paketin. Yhteistyön aikana opin myös aikataulujen yhteensovittamisesta. Päiväkodissa työ on hektistä ja aina aikaa ei löydykään tarpeeksi. Muutaman kerran minun olikin höllennettävä aikatauluja, jotta sovitut asiat ehdittiin tehdä myös päiväkodilla. Samoin myös minun aikatauluni eivät aina pitäneetkään vaan sairastumisen ja muiden koulutehtävien valmiiksi saamisen takia sovittuja aikatauluja oli hieman muutettava.

Tein opinnäytetyönprosessin aikana paljon uusia asioita, joista osaa täytyikin harjoitella kantapään kautta. Päällimmäisenä oppimistani uusista asioista jäi mieleen lasten parissa tehtävän työn aikana oppimani asiat. Vaikka olenkin aikaisemmin ohjannut lapsiryhmiä, ei minulla ollut aikaisempaa kokemusta siitä, millaista erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjaus on. Koska minua kiinnostaa työ erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa, tästä kokemuksesta oli paljon hyötyä. Kaikista hankalimmalta alkuun tuntui keksiä tuokioita eri taidekasvatuksen muodoista. Suurimmalla osalla lapsista oli kielellisiä erityisvaikeuksia eikä puhetta juurikaan ollut, mikä rajasi paljon harjoitteita pois. Loppujen lopuksi, jokaisen ohjauskerran jälkeen olin jo hieman varmempi ja ideoitakin alkoi löytyä enemmän. Huomasin, että myös näiden lasten parissa voi tehdä mitä vain.

Toiminta täytyi vaan suunnitella siten, että jokainen lapsi voi osallistua siihen omien tietojensa ja taitojensa puitteissa. Riittävän pienillä ryhmillä ja muutaman aikuisen läsnäololla saimme toteutettua monenlaista toimintaa lasten kanssa. Omaan ohjaamiseen oli kiinnitettävä paljon huomiota ja ohjeiden tuli olla selkeitä ja lyhyitä. Myös kuvien ja viittomien käyttö muutamien lasten kanssa helpotti ohjeiden ymmärtämistä. Oma heittäytyminen sekä mallin näyttäminen lapsille oli tärkeää, jotta lapsetkin uskalsivat heittäytyä. Siitä, että ohjasin tuokiot itse, oli tuoksen toimivuuden kannalta paljon hyötyä. Jokaisen ohjauskerran jälkeen kirjoitin kokemuksistani opinnäytetyöpäiväkirjaan ja muutin tuokioista niitä kohtia, jotka eivät toimineet parhaalla mahdollisella tavalla. Päiväkodilla ollessani opin omien ohjausten lisäksi myös paljon uutta erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa tehtävästä työstä ja heidän ohjaukseensa käytettävistä kuvista ja viittomista.

Sanasäkin käyttäminen oli minulle ennen opinnäytetyön aloittamista aivan uusi ja vieras menetelmä, joka kuulosti kyllä hyvin toimivalta ja mielenkiintoiselta. Työni aikana huomasin, kuinka hyvä väline sanasäkki lasten kielen kehityksen tukemiseen on. Sanasäkin esineet yhdistävät sanan ja sen tarkoittaman esineen toisiinsa, ja oppiminen on lapsista mukavaa ja mielenkiintoista. Esineitä voi pidellä kädessä ja tutkia niitä. Kaiken lisäksi ne ovat paljon mielenkiintoisempia kuin kuvat, joita käytetään paljon muutenkin. Myös sadun lisääminen sanasäkkiin tuntui tehostavan oppimista. Yhdessä vietettyjen sanasäkkituokioiden aikana muutama erityistä tukea tarvitseva lapsi oppi uusia sanoja kuten koira, kirja ja kenkä. Sadun avulla lapsi kuuli sanan useaan kertaan, näki kuvan kirjasta ja samalla sai tutkia sanaa tarkoittavaa esinettä.

Sanasäkkimenetelmän lisäksi kokemusta kertyi myös erilaisten toiminnallisten tuokioiden ohjaamisesta. Sai työntekijöiltä lisäksi paljon käytännönvinkkejä, kuten lasten istumapaikkojen merkintä suuressa salissa. Tämä helpotti lasten paikallaan pysymistä, koska heillä oli konkreettinen oma istumapaikka. Ohjauksien myötä myös itsevarmuuteni ohjaajana kasvoi ja opin arvostamaan omia suunnitelmiani. Oli hauskaa huomata, kuinka epävarmuus itse suunnitellun tuokion onnistumisesta karisi ensimmäisten ohjausten jälkeen. Sitä alkoi luottaa omaan kykyyn suunnitella ja ohjata tuokioita. Tuokiot onnistuivat kokonaisuudessaan

todella hyvin, ja omalla heittäytymisellä ja osallistumisella kaikki lapset osallistuivat innokkaasti mukaan toimintaan.

7.4 Jatkotutkimusideat

Sanasäkkiä on opinnäytetöissä hyödynnetty tällä hetkellä hyvin vähän. Theseuksesta löytyy vain muutama opinnäytetyö, jossa puhutaan sanasäkistä ja nämäkin työt liittyvät jollain tapaa maahanmuuttajataustaisten lasten suomenkielen opetteluun. Mielestäni sanasäkki on oiva työväline kielen kehityksen tukemiseen myös suomalaisille lapsille. Sanasäkin avulla on helppoa kerryttää lasten sanavarastoa, koska lapsi saa pussin esineistä konkreettisen vastineen sanalle. Työtäni tehdessä pohdinkin monesti, miksi tästä aiheesta ei ole tehty opinnäytteitä aikaisemmin vaikka menetelmä on niin hyvä ja helppokäyttöinen. Lisäksi sanasäkkiin on helppoa yhdistää melkein mitä vaan. Esimerkiksi sanasäkin ja sadun voi rakentaa yhdessä lasten kanssa. Sanasäkin esineet voivat olla lasten itse valitsevia ja niistä voidaan yhdessä keksiä satu, jota voidaan jatkossa työstää vaikka draamakasvatuksen avulla.

Työni tekemisen aikana minulle heräsi jatkotutkimusidea sanasäkin hyödyntämisestä laajemmin erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemiseen. Koska sanasäkki on lapsista niin kiinnostava ja houkutteleva, sen avulla on helppoa harjoitella aivan arkipäiväisiä sanoja. Pusseja voisi kerätä esimerkiksi päiväkodin eri siirtymätilanteita ajatellen.

Lähteet

- Alijoki, A. 2011. Lapsen tuentarve kielellisessä kehityksessä ja siihen vastaaminen varhaiskasvatuksen keinoin. Teoksessa Nurmilaakso, M. Välimäki, A. (toim.) Lapsi ja kieli, Kielen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas 13. 76–85.
- Eskola, J. Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Osuuskunta vastapaino.
- Gormley, G. Leskinen, T. (Suom.) 2011. Koira ja täydelliset kengät. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Finn lectura.
- Hujala, E. Puroila, A. Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.
- Häkkä, A. 2006 Taide ja taitokasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Häkkä, A. Kuokkanen, H. Virolainen, A. (toim.) Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Helsinki: Edita Prima. 251–285.
- Juhola, A. Stenius, M. 2010. Kielikerho maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen oppimisen tukena päiväkodissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25251/Juhola_Aino_Stenius_Maria-Elisa.pdf?sequence=1. 5.9.2013.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua!. Helsinki: Gaudeamus.
- Korhonen, R. 2006. Varhainen tuki lapsen kasvu- ja oppimisprosessissa. Teoksessa Häkkä, A. Kuokkanen, H. Virolainen, A. (toim.) Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Helsinki: Edita Prima. 179 – 221.
- Karlsson, L. 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laitinen, E. Viik- Puranen, K. 2011 Sanasäkki, Toiminnallinen tapa oppia suomen kieltä. Joensuu: Kuopio ISKE. http://www.iske-verkosto.info/images/syksy2011_seminaari/laitinen_viik-puranen_sanaskki.pdf. 27.2.2013.
- Laki lasten päivähoitosta. 19.1.1973/ 36.
- Nurmilaakso, M. Välimäki, A. 2011. Lapsi ja kieli. Kielen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas 13.
- Nyberg, M. 2010. Maaginen sanasäkki. <http://sprakpasen.se/suomeksi>. 1.10.2013.
- Nyman, P. Sipilä, M. 2013. Pienryhmän toimintatuokioita erityistä tukea tarvitseville lapsille. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialankoulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/56811/Nyman_Pauliina_Sipila_Mika.pdf?sequence=1. 11.10.2013.

- Penttonen, J. 2013. Erityislastentarhan opettaja. Pikkuketun päiväkoti, Kajaani. 14.2.2013.
- Pätsi, S. 2010. Lapsen kielellisen kehityksen tukeminen Kouvolan päiväkodeissa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21940/Patsi_Sini.pdf?sequence=1. 11.10.2013.
- Ronkanen, S. Pehkonen, L. Lindblom-Ylänne, S. Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOY.
- Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I. Rusanen, S. Välimäki, A. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas. 22–29.
- Ruokonen, I. 2011a. Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M. Välimäki, A. (toim.) Lapsi ja kieli, Kielen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas 13. 62–69.
- Ruokonen, I. 2011b. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Hujala, E. Turja, (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I. Rusanen, S. Välimäki, A. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas. 48–55.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatus_Varhaiskasvatussuunni.pdf?sequence=1. 2.9.2013.
- Svärd, P. 2000. Lapsen kielen ja puheen kehitys ja häiriöt. Teoksessa Pihlaja, P. Svärd, P. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo: WSOY. 146–175.
- Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I. Rusanen, S. Välimäki, A. 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas. 30–35.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Osakeyhtiö Tammi.
- Vilka, H. Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989.
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf. 25.9.2013

Sadusta sanoiksi!

*Materiaalipaketti erityistä tukea tarvitsevien
lasten kielen kehityksen tukemiseen*

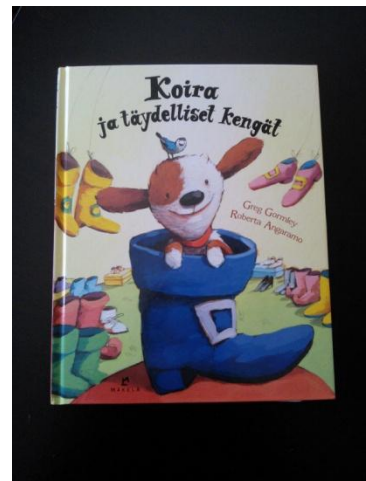
SISÄLTÖ

1	Alkusanat	3
2	Sanasäkki	4
3	Taidekasvatus.....	6
3.1	Kuvataidekasvatus.....	7
3.2	Musiikkikasvatus	9
3.3	Draamakasvatus	11
3.4	Sadutus.....	13
4	Sadusta sanoiksi.....	15
	Kerta 1. – Satuun tutustuminen	15
	Kerta 2. – kuva.....	18
	Kerta 3. – Musiikki ja liike.....	20
	Kerta 4. – draama ilmaisu	22
	Kerta 5. – Sadutus	24
	Kerta 6. - Näyttely	26
	Lähdekirjallisuutta ja lisätietoa aiheesta.....	27

1 *Alkusanat*

Tämä kansio on kasattu erityisvarhaiskasvatuksen työntekijöille apuvälineeksi 3–6-vuotiaiden, erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemiseen. Kansion lopusta löytyvä kuuden toimintatuokion muodostama kokonaisuus pohjautuu Koira ja täydelliset kengät -lastensatukirjaan, jonka on kirjoittanut Greg Cormley ja suomentanut Terhi Leskinen.

Sadusta sanoiksi -materiaalipakettiin kuuluu satukirja, tämä ohjekansio ja sanasäkki, joka sisältää koiran, luun, kenkäkauppiaan, kaksi kirjaa, mustat saappaat, kumisaappaat, uimaräpylät, korkokantakengät sekä sukset. Tässä ohjekansiossa esitellään ensin sanasäkki-menetelmää. Mikä sanasäkki oikein, ja miten sitä käytetään sekä miksi se toimii hyvin kielen kehityksen tukemisen menetelmänä erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa. Kansiossa myös kerrotaan hieman taidekasvatuksen teoriaa ja tärkeyttä varhaiskasvatuksen kentällä. Kansion lopusta löytyy kuusi valmiiksi suunniteltua tuokiota, joissa hyödynnetään Sadusta sanoiksi -materiaalipakettia. Näitä tuokioita ei ole pakko ohjata kaikkia vaan ohjaaja voi valita niistä myös osia ja soveltaa niitä lasten kielen kehityksen tukemiseen. Jokaisesta tuokiosta on kirjattu ylös tuokion kulku, tarvikkeet, tavoitteet sekä tuokion soveltamisideat.

2 *Sanasäkki*

Sadusta sanoiksi -materiaalipaketti on koottu erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukemisen apuvälineeksi. Siihen kuuluu koira ja täydelliset kengät -satukirja, sanasäkki ja tämä kansio. Säkin sisältönä on koira, kenkäkauppias, luu, kaksi kirjaa, mustat saappaat, kumisaappaat, korkokantakengät, sukset ja uimaräpylät.

Sanasäkki on lastentarhanopettaja kielipedagogi Marie-Luise Nybergin kehittämä menetelmä, joka perustuu yhdysvaltalaisen James J. Asher:n TPR-menetelmään (Total Physical Response). Sanasäkin avulla tuetaan lapsen vieraan kielen kehitystä. Se on alun perin ruotsalainen Den magiska språkpåsen-menetelmä, josta suomessa käytetään nimeä sanasäkki. Sanasäkki on pussi, johon on kerätty esineitä ja/tai kuvia koskien jotain tiettyä aihealuetta tai satua. Sanasäkkituokion aikana, aikuinen nostelee pussista esineitä lasten nähtäville ja samalla pohditaan yhdessä, mitkä esineiden nimet olivatkaan. Samalla voidaan myös opetella tunnistamaan ja nimeämään esineiden värejä ja muotoja. (Laitinen & Viik-Puranen 2011, 2–8.)

Sanasäkkiä käytetään pääasiassa maahanmuuttajataustaisten lasten vieraan kielen opettelussa, mutta sitä voi hyödyntää myös puhetta tukevana menetelmänä muidenkin lasten parissa. Sen avulla lapset opettelevat sanoja, värejä, muotoja, kehonosia tai esimerkiksi tunnistamaan, milloin joku esineistä on toisen alla, päällä tai takana. (Laitinen & Viik-Puranen 2011, 2-8.) Sanasäkkituokioiden on tarkoitus olla innostavia ja erilaisia hetkiä, joissa lapsella on mukavaa harjoitella uusia sanoja yhdessä aikuisen ja muiden lasten kanssa. Esineiden avulla sanojen tarkoitus konkretisoituu, koska lapsi voi tunnustella ja katsella esineitä. Nybergin (2010) mukaan lapsin tulee nähdä, kuunnella, koskettaa, puhua ja laulaa sanoja, jotta oppisi ne parhaiten. Nyberg kertoo myös, että sanasäkit synnyttävät taikaa ja yllätyksiä ja siksi ne vaikuttavat oppimiseen positiivisesti.

Sanasäkkiin voi yhdistää myös jonkin sadun jolloin pussin sisällöksi on kerätty sadun keskeisimmät hahmot ja esineet. Satua luettaessa esineet nostetaan pussista esille sitä mukaa, kun ne sadussa esiintyvät. Myös sadun kanssa pus-

sia voi hyödyntää esineiden nimien opettelemisessa. Sadun lukemisen jälkeen esineitä nimetään uudelleen, ja myös sadun esineiden värejä voidaan miettiä yhdessä. Tuokion lopulla lapset voivat halutessaan leikkiä pussin esineillä ja satu toimii näin tukena lapsen leikin kehityksessä. Kun sanasäkkiä käytetään yhdessä sadun kanssa, on tuokioihin helppoa yhdistää myös muutakin, kuin sanojen harjoittelua. Sanasäkin kanssa voi käyttää erilaisia taidekasvatuksen muotoja ja näin paneutua satuun ja uusiin sanoihin vielä paremmin. Sadun lukeminen ja esineiden tutkiminen on siis vain yksi tapa, miten sanasäkkiä voi hyödyntää erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa. Aikuinen voi esimerkiksi etsiä sadun aiheeseen tai esineisiin liittyviä lauluja ja leikkejä joita lauletaan yhdessä lasten kanssa. Myös draamakasvatusta voi hyödyntää sanasäkin kanssa. Sadun roolit voidaan jakaa ryhmän lapsille ja satu voidaan leikkiä yhdessä. (Penttonen 2013.)

Sanasäkki pähkinäkuoressa

- Sanasäkki on lastentarhanopettaja kielipedagogi Marie-Luise Nybergin kehittämä menetelmä, joka perustuu yhdysvaltalaisen James J. Asher:n TPR-menetelmä (Total Physical Response)
- Kehitetty tukemaan maahanmuuttajalasten uuden kielen opettelua, mutta sitä voi hyvin käyttää myös suomalaisten lasten kielen kehityksen tukemiseen.
- Se on pussi, johon kasvattaja on kerännyt satuun tai jonkin muuhun aihealueeseen liittyviä esineitä ja/tai kuvia.
- Sanasäkkituokioilla käydään yhdessä läpi esineiden nimiä, värejä ja muotoja
- Jos sanasäkin aiheena on jokin satu, luetaan satu ja nostellaan esineet lasten nähtäville sitä mukaa kun ne sadussa esiintyvät.
- Sanan ja esineen yhteys konkretisoituu kun lapsi saa nähdä kuulla ja koella sanaa yhtä aikaa.

3 *Taidekasvatus*

Kulttuuri- ja taidekasvatuksen sekä luovuuden edistäminen on yksi olennainen osa varhaiskasvatusta (Häkki 2006, 252). YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) 31. artiklassa sanotaan, että lapsella on oikeus lepoon, vapaa-aikaan, leikkimiseen sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteeseen. Lapsella on siis oikeus myös kulttuuriin ja taiteeseen. Kasvatusympäristö vaikuttaa paljon lapsen taidekokemuksiin. Kun kasvuympäristöstä löytyy mahdollisuuksia musiikillisesta, kuvallisesta, tanssillisesta, draamallisesta ja kädentaitoja tukevista toiminnoista, lapsi saa erilaisia taidekokemuksia ja ne tarjoavat lapselle mahdollisuuden luovuuteen ja itseilmaisuuksiin. Lasten taidekasvatuksen päätehtävä on taata lapsille mahdollisuus taiteelliseen tekemiseen ja siihen liittyvään esteettiseen ja elämykselliseen kokemukseen. Lasten parissa tehtävissä taideprojekteissa lopputulos ei ole se tärkein asia vaan tärkeimmäksi muodostuu koko yhteinen projekti, jonka aikana lapsi on oppinut, kuullut, nähnyt ja kokenut jotain uutta. Prosessi kasvattaa lasta hyväksymään ja ymmärtämään erilaisuutta, antaa lapselle itsetuntoa ja -luottamusta, kehittää sosiaalisia taitoja sekä luo uusia elämyksiä. (Häkki 2006, 252.)

Stakesin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) sanotaan, että taidetta tekevä lapsen elämään kuuluu paljon oppimisen iloa, taiteellista draamaa, muotoja, tuoksua, värejä, tuntemuksia sekä eri aistialueiden kokemusten yhdistelmiä. Lapsen tekemään taiteeseen sisältyy myös paljon harjoittelua ja oppimista. Lapsi oppii taiteen avulla myös ryhmässä toimimisen ja tekemisen taitoja joita hän tulee tarvitsemaan myös tulevaisuudessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) myös kerrotaan, että varhaislapsuudessa saatujen taidekokemusten perustella määräytyvät myös lapsen tulevaisuuden taiteelliset valinnat ja mieltymykset sekä kulttuuriset arvostukset. On siis tärkeää, että lapsi oppii jo pienestä pitäen arvostamaan ja tekemään taidetta.

3.1 Kuvataidekasvatus

Piirtämien ja maalaaminen on usein tutuin ja turvallisin taidekasvatuksen muoto, jota on helppoa harrastaa myös kotona. Piirtäminen, maalaaminen ja muovailu ovat lapselle osa yleistä kehitystä ja niitä harjoitellaankin usein jo hyvin pienestä lähtien. Monet lapset piirtävät heti, kun tarvittavat välineet pysyvät käsissä. (Häkkä 2006, 257.) Kuvataidekasvatuksen keskeisin tavoite on lapsen kokonaisvaltainen kasvu vaikka usein pääpaino onkin lapsen esteettisessä asennoitumisessa ja luovuuden kehittämisessä. Lapset omistavat usein hyvän mielikuvituksen, josta todisteena on jokapäiväinen leikkiminen. Kuten leikit niin myös kuvataiteellinen ilmaisukin liittyy usein lapselle tärkeisiin, todellisiin tapahtumiin. Lapsi tarvitsekin välillä aikuiselta uusia ideoita ja virikkeitä, jotta kehittyisi ja keksisi uutta. Siksi aikuisen tuleekin järjestää lapselle uusia kokemuksia ja elämyksiä, joista lapsi voi sitten ammentaa uutta leikkeihin ja itsensä ilmaisuun. (Rusanen 2009, 48–49.)

Varhaisiän kuvataidekasvatus sisältää neljä eri osa-aluetta. Ensimmäinen osa-alue on *kuvataiteellinen ilmaisu*, jossa lapsi itse tuottaa taidetta esimerkiksi piirtämällä, muovailemalla savea tai askartelemalla erilaisista materiaaleista haluamiaan teoksia. Kuvataiteellinen ilmaisu on parhaimmillaan kokeilevaa ja tutkivaa. Tärkeää on, että lähtökohtana on lasta itseään kiinnostava aihe tai merkityksellinen kokemus. Näin lapsi pääsee parhaiten ilmaisemaan itseään ja omia kokemuksiaan. Aikuisen tehtävänä on antaa lapselle tilaa ja aikaa mutta samalla myös auttaa lasta esimerkiksi kirjaamalla työhön liittyvä tapahtuma tai kertomus. *Kuvataiteellinen kokeminen* on kuvataidekasvatuksen toinen osa-alue. Siinä lapsi pääsee vastaanottamaan taidetta. Näitä mahdollisuuksia lapset saavat esimerkiksi museoissa ja taidenäyttelyissä mutta toisaalta myös lasten kirjojen tai korttien kuvituksista. Aikuisen tehtävänä on huolehtia, että lapsen ympäristöstä löytyy paljon kuvia. Ympäristössä tulisi myös löytyä kuvataiteen merkki-teosten rinnalta lasten itse tekemiä teoksia. (Rusanen 2009, 49–50.) Lasten tuotosten arvostaminen ja esittely on tärkeää. Lasten töitä tulisikin pitää paljon esillä ja keskustelemalla niistä, jotta lapsi oppisi jo pienestä pitäen arvostamaan omia ja samalla myös toisten töitä. (Häkkä 2006, 257.) Kolmas osa-alue kuvataidekasvatuksessa on *ympäristön esteettinen ja kulttuurin kokeminen*. Tässä

osa-alueella tavoitteena on, että lapsi oppisi havainnoimaan, jäsentämään ja arvottamaan omaa elinympäristöään. Ympäristön esteettisessä ja kulttuurisessa kokemisessa lapsi voi yhdessä aikuisen kanssa esimerkiksi tutkia lähialueen arkkitehtuuria tai vuodenaikojen vaikutusta päiväkodin pihan puihin. Viimeinen ja neljäs osa-alue kuvataidekasvatuksessa on *median tarkastelu*. Mediakulttuurista on tullut lasten kulttuurin olennainen osa, koska lapsi kokee ja näkee paljon juuri median kautta. Median tarkastelussa lapsi tarvitsee aikuisen apua hänelle suunnattujen mainosten tarkastelussa ja havainnoinnissa. (Rusanen 2009, 50–51.)

Kuvataidekasvatus pähkinäkuoressa

- Lapselle usein tutuin ja turvallisin taidekasvatuksen muoto
- Keskeisin tavoite on tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä
- Varhaisen kuvataidekasvatus jaetaan neljään osaan
 - Kuvataiteellinen ilmaisu
 - Kuvataiteellinen kokeminen
 - Ympäristön esteettinen ja kulttuurin kokeminen
 - Median tarkastelu
- Kuvataiteen avulla lapsi muun muassa oppii arvostamaan omia ja muiden töitä, saa taide-elämyksiä sekä harjoittelee itsenä ilmaisua kuvataiteen avulla
- Kuvataidekasvatuksen eri muotoja ovat muun muassa piirtäminen, maalaaminen, kollaasi, muovailu, rakentelu, valokuvaus, elokuva ja mediakasvatus.

3.2 *Musiikkikasvatus*

Musiikki toimii hyvänä apuna varhaiskasvatuksessa ja lapsen kehityksessä. Pienen lapsen musiikillinen oppiminen on merkityksellinen ja monimuotoinen prosessi, jossa vapaamuotoiset ja luonnolliset musiikkitilanteet kannustavat lasta myös omaan musiikilliseen ilmaisuun. Musiikki ja laulaminen ovat aivotutkimuksissa osoittautuneet, mitä parhaimmaksi puheopetuksiksi lapsille. (Ruokonen 2011, 125.) Musiikkikasvatuksen laulut, lorut, runot, riimit ja musiikkisadut auttavat lasta hahmottamaan niin sykettä kuin sana- ja melodiarytmejä. Sykkeen kautta musiikki saa perusrhythminsä ja temponsa. (Ruokonen 2009, 23.) Pienille lapsille suunnatut laulut ovat ominaispiirteiltään sellaisia, että niissä jokaiselle tavulle on oma sävel ja näitä säveliä ja sanarytmejä taputtaessa lapsi oppii pikkuhiljaa tavutuksen hahmottamisen. Laulut myös auttavat lasta oppimaan ja ymmärtämään, että äänenkorkeus kielessämme laskee kohti lauseen loppua. (Ruokonen 2011, 125.) Alle kolmevuotiaiden laulu on aina tilannesidonnaista ja toiminnallisuuteen liittyvää. Tällaisissa laulutuokioissa tulee ilmi lapsen persoonallinen rytmin, temmon ja säveltason käsittely. Lapsi tarvitsee paljon toistoa ja harjoittelua toisilta tulleiden laulujen opetteluun. (Ruokonen 2009, 23.)

Varhaiskasvatuksessa tarjottavan musiikkikasvatuksen tärkeimpiä tavoitteita on tarjota lapselle musiikillisiä elämyksiä, valmiuksia ja taitoja sekä virikkeitä ja herättää kiinnostusta jatkuvan musiikkiharrastuksen syntymiseen. Musiikkikasvatuksella myös pyritään kehittämään ja tukemaan lapsen luovuutta ja itseilmaisua mutta niiden ohella myös kaikkia muita lapsen kehitysalueita kuten sosiaalisia, kognitiivisia, emotionaalisia ja motorisiakin perustaitoja. (Ruokonen 2011, 127.)

Lapsen laulaminen ja puhuminen kehittyvät yhtä aikaa. Lapsi oppii laulamaan aikuisen kautta ja siksi onkin tärkeää, että aikuiset laulavat lapsille ja lapsien kanssa eri tilanteihin sopivia lauluja. Aikuinen voi laulaa lapselle nukkumaan mentäessä tai eri hoitotilanteissa niihin liittyviä lyhyitä ja helppoja lauluja. Aikuisen laululla on hyvin suuri merkitys lapsen laulunkehitykseen. Kun lapsi kuulee aikuisen laulua, voi hän joko jäljitellä sitä suoraan tai poimia sieltä eri katkelmia ja yhdistellä niitä toisiin lauluihin. Lapsi voi myös leikkiessään tai muun touhailun yhteydessä alkaa itse sepittää omia lauluja, joita aikuisen on tärkeää tukea.

Tällainen lauleskelu kehittää lapsen mielikuvitusta ja tuo leikkeihin uusia ulottuvuuksia. (Ruokonen 2009, 24–25.)

Kolmevuotiaat lapset alkavat jo oppia toistamaan lyhyitä tuttuja lauluja kokonaisuutenaan oikein. Tämän ikäinen lapsi alkaa myös osallistua laululeikkeihin ja opetella laulamaan piirissä tai ketjussa kulkien. Laulujen opettamisessa on hyvä käyttää niin sanottua kaiku-menetelmää, jossa aikuinen laulaa ensin lyhyen säkeen ja se toistetaan yhdessä lasten kanssa. Lapset usein aloittavat laulunsa muista välittämättä, jolloin aikuisen ohjaus on tärkeää. Kun yhteislaulun taitoa aletaan harjoitella, sopivat tämän taidon harjoitteluun lyhyet ja suppeat äänialaiset laulut. Lapsen äänialue on korkeampi kuin aikuisen. Äänihuultensa pienen koon takia, lapsi ei pysty laulamaan yhtä matalalta kuin aikuinen. Lapsille paras ääniala on yksiviivaisen oktaavialan d–a-sävelten väli. (Ruokonen 2009, 24–25.)

Musiikin kautta lapsi saa myös mahdollisuuksia kehittää niin hieno- kuin karkeamotoriikkaansa. Musiikki kutsuu liikkumaan ja liikunnan ja kehonrytminkautta opitaan ilmaisemaan musiikin perussykettä ja melodiarytmiä. Musiikin rytmiä voi kokea ja harjoitella niin taputtamalla, kuin erilaisissa liikuntatavoissa kuten marssissa, juoksussa, laukassa, hyppyissä tai keinumisessa. Musiikin rytmi tuntuu kehossa ja taputtelun ja rytmittelyn lisäksi lapset voivat käyttää myös rytmisoittimia musiikin tuottamisessa. Musiikkiliikunnan ja rytmikkaharjoitusten harjoitetaan kuuntelutaitoa, rytmittäjää ja liikkeiden koordinaatioita. (Ruokonen 2009, 25–26.)

Musiikkikasvatus pähkinäkuoressa

- Musiikkikasvatuksen tärkeimpiä tavoitteita on tarjota lapselle musiikillisia elämyksiä, valmiuksia, taitoja sekä virikkeitä ja herättää kiinnostusta jatkuvan musiikkiharrastuksen syntymiseen.
- Pyritään tukemaan lapsen luovuuden ja itseilmaisun kehittymistä.
- Musiikki ja laulaminen tukevat lapsen kielenkehitystä.
- Musiikkikasvatukseen kuuluu muun muassa laulut, lorut, riimit, runot, soittaminen ja musiikkisadut.
- Laulaminen kannattaa tuoda myös perushoitotilanteisiin mukaan lyhyillä mukavilla lauluilla.
- Pienten lasten kanssa kaiku-menetelmä on hyvä. Siinä lapsi oppii toistamalla aikuisen laulua.
- Lapsen äänialue on korkeampi kuin aikuisen. Äänihuultensa pienen koon takia, lapsi ei pysty laulamaan yhtä matalalta kuin aikuinen.

3.3 *Draamakasvatus*

Draamakasvatus on yleiskäsite kaikelle varhaiskasvatuksessa tehtävälle draama- ja teatteritoiminnalle. Teatterin ja draaman välillä on hieman erilainen painotus, teatterin tekemisessä keskeisintä on esityksen valmistaminen eli produktio ja draamaa tehtäessä keskitytään enemmän toimintaan eli prosessiin. Varhaiskasvatuksessa tehty draama perustuu leikinomaiseen ja lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan, joka edistää lapsen kielellistä kehitystä ja valmiuksia oppia uutta. (Toivanen 2009, 30–31.) Toiminta draamakasvatuksessa lähtee lapsien omista lähtökohdista. Tarkoituksena olisi lapsen kokemuspiirin laajentaminen ja rikastuttaminen. Aikuinen siis tarjoaa draaman keinoin lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään ja saada uusia kokemuksia. (Häkki 2006, 276–277.)

Toivasen (2009, 32) mukaan varhaiskasvatuksen draamakasvatuksen tavoitteita ja pyrkimyksiä on monia. Näistä tärkeimpinä hän pitää pienen lapsen itseluottamuksen tukemista sekä myönteisen minäkuvan, keskittymiskyvyn ja mielikuvivi-

tuksen kehittymistä. Tärkeä tavoite draamakasvatuksella on myös lapsen kielellinen kehityksen tukeminen draaman keinoin sekä tukea lapsen yhteistyötaitojen kehittymistä draaman ja draamaleikin avulla. Draamaa tehdessä lapsi myös oppii tunteidenilmaisua, sekä alkaa tunnistaa kuvitteellisten tilanteiden sekä satujen eron todellisuuteen. (Toivanen 2009, 32.)

Draamakasvatus riippuu aina lapsiryhmästä. Ryhmän lapset tulisi huomioida lapsilähtöisesti omien tarpeidensa ja halujensa mukaan. Ohjaajan tulee myös huomioida lapsiryhmän sisäinen vuorovaikutus niin aikuisten ja lasten kuin lasten ja lasten välillä. Nämä asiat vaikuttavat draamakasvatukseen oleellisesti eikä sen takia ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa vaihtoehtoa. Draamakasvatuksessa liikutaan usein taiteen ja sosiaalisten kokemusten välillä. Erilaisissa harjoitteissa lapsen ilmaisutaito, keskittymiskyky, tunneilmaisuus, toisten kuuntelu, ongelmanratkaisutaidot sekä tietoisuus itsestä ja omista mahdollisuuksista kehittyvät. (Häkkä 2006, 276–277.)

Koska draaman kuuluu paljon erilaisia toimintamuotoja, voi sitä hyödyntää varhaiskasvatuksessa monella eri tapaa. Yksi hyvä tapa draaman tekoon lasten parissa on draamaleikki, joka on draaman ja leikin yhdistämistä. Draamaleikin lähtökohtana voi olla esimerkiksi valmis satu tai lasten itse keksimä tarina, jonka lapset leikkivät yhdessä aikuisen kanssa. Varhaiskasvattaja voi myös hyödyntää lyhyitä draamatuokioita tai pitempiä, kokonaisia satuja ja tarinoita muillakin tapaa. Draaman tekoon ryhmässä vaaditaan varhaiskasvattajalta paljon rohkeutta ja uskallusta ottaa käyttöön eri lähteistä löytämiään tapoja leikeistä ja draamatyötavoista. Näitä tapoja voi muokata ja soveltaa ryhmän vaatimalla tavalla. Parhaat tavat oman ryhmän parissa löytyykin juuri kokeilemalla ja yhdessä oppimisella. (Toivanen 2009, 33.)

Draaman avulla lapsi oppii paljon uusia asioita. Leikissä ja draamassa on paljon yhteistä ja siksi draamakasvatus onkin lapselle hauskaa ja opettavaista yhtä aikaa. Lapsella on draamassa leikin lailla mahdollista esittää koira tai osata lentää. Kuten leikkiessään myös draaman roolin avulla lapsi voi purkaa häntä askarruttavia asioita ja kokemuksia tai pelottavia asioita. Draamaan ei myöskään tarvita kalliita varusteita tai koneita vaan vain oman keho, ääni ja ilmaisuus.

Draamakasvatus kehittää lapsen kokonaisvaltaisuutta ja tämän lisäksi se on myös lapsilähtöistä kokemuksellista oppimista, josta lapsi saa paljon uusia asioita opeteltavakseen. (Häkki 2006, 276- 277.)

Draamakasvatus pähkinänkuoressa

- Tavoitteena draamakasvatuksella on lapsen itseluottamuksen tukeminen sekä myönteisen minäkuvan, keskittymiskyvyn ja mielikuvituksen kehittyminen.
- Toinen tärkeä tavoite on lapsen kielellinen kehityksen tukeminen ja yhteistyötaitojen kehittyminen.
- Varhaiskasvatuksessa tehty draama perustuu leikinomaiseen ja lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan.
- Draamaa tehdessä lapsi myös oppii tunteidenilmaisua, sekä alkaa tunnistaa kuvitteellisten tilanteiden sekä satujen eron todellisuudesta.
- Draamaleikki on yksi hyvä tapa tehdä draamaa pieneten lasten kanssa.

3.4 Sadutus

Saduttaminen on Suomessa kehitetty menetelmä, jota käytetään erityisesti lasten ja nuorten parissa tehtävässä työssä. Sadutuksen välineitä ovat kerronta, aktiivinen kuuntelu, ajatusten kirjaaminen ja lukeminen. Kun saduttaminen aloitetaan, pyytää saduttaja lasta tai pienryhmää kertomaan sadun, jonka hän kirjoittaa ylös juuri sellaisena kuin se kerrotaan. Kun satu on valmis, lukee saduttaja sen ääneen lapselle tai pienryhmälle ja tämän jälkeen satua on vielä oikeus muuttaa, korjata tai jatkaa. (Karlsson 2003, 9-10.)

Jokainen sadun kertoja saa itse päättää iästään riippumatta kenelle satu luetaan, mihin sitä käytetään tai missä se julkaistaan. Jokaisella kertojalla on teki- jän oikeudet oman satuunsa ja siksi kertojalta on aina kysyttävä lupa sadun esittämiseen. Lapsille on usein hyvin tärkeää, että heidän satunsa luetaan ääneen ja muut kuulevat sen. Se on kertomuksen julkistamista ja arvostamista. (Karlsson 2003, 21–53.)

Saduttaminen ei ole opetusmenetelmä eikä sen tarkoitus ole harjoitella itsensä ilmaisua vaan sen avulla on helppoa kuunnella ja antaa kokemus kuulluksi tulemisesta lapselle tai lapsiryhmälle. Sadutusta voi käyttää myös menetelmänä, kun halutaan saada lapset mukaan suunnittelemaan toimintaa. Tällöin kannattaa käyttää aihesadutusta, jolloin lapsi kertoo sadun yhdessä sovitusta aiheesta. (Karlsson 2003, 10.)

Sadutuksesta on olemassa monia erilaisia muotoja, joissa hyödynnetään leikin ja sadun kerronnan lisäksi myös muihin ilmaisutapoihin. Näistä erimerkkejä ovat musiikkisadutus, tanssisadutus, rakentelusadutus ja liikuntasadutus. Sadutusta voidaan pitää yhdelle lapselle kerrallaan tai muutaman lapsen muodostamalle pienryhmälle. Ryhmäsadutuksessa, jokainen ryhmän jäsen kertoo satua vuorotellen ja saduttaja kirjaa sadun ylös. Yhteisestä sopimuksesta riippuen kerrontavuoron pituus voi olla joko vapaa tai rajattu. Pienryhmien olisi hyvä olla seka-ryhmiä, joissa on erilaisia lapsia. Erot tuovat esiin erilaisia näkökulmia ja lapset innostavat toisiaan. Lisäksi aikuisen olisi hyvä valita ryhmät, jotta kukaan lapsi ei jäisi ryhmien ulkopuolelle, eikä into sadun kerronnasta loppuisi siihen. (Karlsson 2003, 12, 85–86.)

Sadutus pähkinänkuoressa

- Aluksi saduttaja pyytää lasta tai pienryhmää kertomaan sadun, jonka hän kirjoittaa ylös juuri sellaisena kuin se kerrotaan. Kun satu on valmis, lukee saduttaja sen ääneen lapselle tai pienryhmälle ja tämän jälkeen satua on vielä oikeus muuttaa, korjata tai jatkaa.
- Sadutuksen avulla lapset voidaan ottaa mukaan jokin asian suunnitteluun.
- Jokaisella sadun kertojalla on tekijän oikeus satuunsa. Siksi kertojalta tulee aina pyytää lupa sadun lukemiseen ulkopuolisille.
- Esimerkiksi musiikkisadutus, tanssisadutus, rakentelusadutus ja liikuntasadutus ovat sadutuksen eri muotoja.
- Sadun kertojia voi olla useampia (ryhmäsadutus) tai vain yksi.

4 *Sadusta sanoiksi*

Tästä kansioista löytyvät ohjeet kuuden valmiiksi suunnitellun toiminnallisen tuokion ohjaamiseen. Toiminnalliset tuokiot perustuvat Koira ja täydelliset kengät - satuun ja sadusta kerättyyn sanasäkkiin. Tuokioiden tarkoituksena on tukea erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehitystä.

Toiminnallisia tuokioita on kuusi ja ne on hyvä jakaa noin kahden viikon ajalle, esimerkiksi maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin. Näin jaettuna koko projekti on lyhyt ja napakka mutta toisaalta se ei ole liian rankka, koska tiistaisin ja torstaisin on aikaa myös muuhun toimintaan. Paketti on suunniteltu siten, että siitä voi halutessaan käyttää vain yhtä tai muutamaa osaa. Kaikkia tuokioita ole pakko käydä läpi, vaan kertojen järjestystä ja lukumäärää voi vaihdella ryhmän kannalta parhaalla tavalla.

Tuokioiden ajaksi lapset jaetaan pienryhmiin, jotka olisi hyvä pysyvä samana kaikkien tuokioiden ajan. Samassa pienryhmässä työskentely tuo lapsille turvallisuuden tuntua ja luo mahdollisuuden tutustua toisiin paremmin. Tuttuuden ilmapiiri edesauttaa lasten itseilmaisua ja rohkaisee lasta. Pienryhmissä olisi hyvä olla noin kolmesta viiteen lasta. Samassa pienryhmässä on myös se etu, että jokainen ryhmäläinen tietää, mitä edellisillä kerroilla on puhuttu ja tehty ja lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään. Pienryhmät tulisivat olla sekaryhmiä, joissa jokaisessa olisi niin erityistä tukea tarvitsevia lapsia kuin tukilapsiakin. Ryhmäläisten erilaisuus tuo ryhmään väriä ja erilaisia ideoita.

Jokainen satusäkki-tuokio on kestoltaan noin 20–30 minuuttia ja tässä ohjepaketissa kerrotaan kullekin tuokiolle tarvittavista tarvikkeista sekä jokaisen kerran tavoitteista ja soveltamisideoista. Jokaisen tuokion tulisi pitää jossain rauhallisessa huoneessa, jossa ryhmä pääsisi keskittymään toimintanaan ilman keskeytyksiä.

Antoisia hetkiä lasten ja sanasäkin parissa toivottaa,
Eveliina Mämmi

Kerta 1. - Satuun tutustuminen

Tuokion kulku:

- Aikuinen aloittaa tuokion näyttämällä lapsille Koira ja täydelliset kengät -kirjaa ja lukee sen takakannen tekstin. Aluksi aikuinen keskustelee lasten kanssa siitä, miltä kansi näyttää, miltä kirjan nimi kuulostaa ja mitä lapset luulevat siinä tapahtuvan. Tässä vaiheessa aikuinen nostaa sanasäkistä koiran esille.
- Aikuinen lukee sadun kirjasta ja nostaa sanasäkistä esineet sitä mukaa kun ne esiintyvät sadussa.
- Aikuisen on oltava läsnä lukutilanteessa. Lasten kommentteja sadusta on hyvä kunnioittaa ja mietityttävistä asioista keskustella, mutta lasten huomio on silti hyvä pitää sadussa. Koko sadun ajan voi siis keskustellaan sadusta, jotta jokainen lapsi ymmärtää, mitä sadussa oikein tapahtuu mutta on tärkeää pitää ryhmän kiinnostus satua kohtaan yllä.
- Sadun jälkeen lapset saavat tarkastella ja leikkiä sanasäkin tavaroilla. Muistellaan vielä yhdessä uudestaan niiden nimiä ja voidaan myös muistella niiden värejä.

Tarvikkeet:

- Koira ja täydelliset kengät -kirja
- Sanasäkki
- Rauhallinen tila, jossa ryhmän on helppoa keskittyä satuun

Tavoitteet tuokiolle:

- Satuun tutustuminen
- Sanojen opettelu
- Tavaroiden ja värien tunnistamisen harjoittelua
- Tarjota lapsille uusia ideoita leikkiin

Soveltamisideoita:

- Aikuinen voi myös kertoa sadun omin sanoin ilman kirjaa.
- Jos tämän tuokion haluaa pitää yksittäisenä tuokiona, voi tuokiolta jättää sadun lukemisen kokonaan pois ja lisätä pussiin joitakin muita jalkineita kuten tossut, lenkkarit ja vaikkapa sandaalit. Näin tuokio voidaan pitää kenkien nimien opetteluna ja erilaisten jalkineiden tutkiskelutuokiona.
- Sadun jälkeen tai vaihtoehtoisesti sanasäkin jalkineiden nimeämisen ja tarkastelun jälkeen voidaan myös tutkia lasten omia kenkiä. Nimetään yhdessä lasten kenkiä ja niiden kuvioita ja värejä.
- Sadun lukemisen jälkeen voidaan myös olla muutamilla esineillä, mikä puuttuu leikkiä. Ensin aikuinen laittaa pöydälle haluamansa esineet sanasäkistä ja lapset saavat katsella niitä. Mietitään yhdessä myös esineiden nimet, jotta jokainen lapsi tietää, mitä esineet ovat. Sitten lapset laittavat silmät kiinni ja aikuinen ottaa yhden esineen pois. Lapset kertovat, mikä esine puuttuu.

Kerta 2. - kuva

Tuokion aiheena sadun kahdet ensimmäiset kengät, saappaat ja kumikengät. Rauhallinen tila, jossa helppoa askarrella.

Tuokion kulku

- Ensin aikuinen lukee/ kertoo sadun kumikenkiin asti ja ottaa sanasäkistä esiin koiran, kirjan, kenkäkauppiaan, saappaat ja kumikengät. Kun satu on luettu tähän asti, saappaat laitetaan piirustus pöydälle ja kumisaappaat askartelu pöydälle. Aikuinen antaa ohjeet lapsille. Täytyy myös huomioida, että aikuisia on tarpeeksi, jotta jokainen lapsi saa apua, jos sitä tarvitsee.
- Lapsi saa valita haluaako askarrella kumisaappaat vai piirtää koiran saappaat jalassaan. (Jos aikaa riittää, voi tehdä molemmat)
- Askartelun toteutus:
Lapsi saa itse valita minkä väriset kumikengät haluaa askarrella, aikuisella on malli kumikenkä, (malli löytyy kansiosta) josta piirtää lapselle ääriiviat lapsen valitsemalle kartongille. Lapsi leikkaa kengän kartongista ja saa sen jälkeen koristella kengät itse haluamallaan tavalla. Aikuisen tulee varata pöydälle paljon erilaisia vaihtoehtoja koristeluun (kyniä, liimatavia koristeita kuten hilettä, paperin/ kankaan paloja, nappeja, erilaisia papereita yms.)
- Piirtämisen toteutus:
Lapsi saa piirtää mieleisensä kuvan koirasta ja saappaista puuväreillä tai tusseilla.
- Toiselle pöydälle aikuinen on järjestellyt etukäteen kaikki tarvittavat askartelu välineet ja toiselle pöydälle kaikki tarvittavat piirustus välineet.
- Lapsen kanssa voidaan myös nimetää papereiden värejä
- Kun lapsi on valmis, saa hän lähteä leikkimään toiseen tilaan.

Tarvikkeet:

- Koira ja täydelliset kengät – kirja ja sanasäkki
- Piirustuspaperia
- Puuvärikynät
- Erivärisiä kartonkeja
- Kumppari -malli (löytyy tästä kansiosista)
- Koristelu tarvikkeita
- Liimaa
- Saksia

Tavoitteet:

- Satuun syventyminen, sanojen toistaminen
- Kädentaitojen harjoittelu
- Värien tunnistaminen/ nimeäminen

Soveltamisideoita:

- Askartelun ja piirtämisen voi toteuttaa aivan jollain muulla tavalla, jos aikuisella on hyviä askartelu ideoita.
- Lapset voivat myös itse keksiä, miten haluavat tehdä/ piirtää/ askarrella/ maalata / muovailta kengät koiralle.
- Lasten kanssa voidaan myös askarrella koira, joka toimii ikään kuin paperinukkena. Koiralle askarrellaan sadussa esiintyneitä kenkiä, joita voi ”pukea” koiran jalkoihin.
- Voidaan myös askarrella lapsille leikkiin roolivaatteiksi kenkiä.

Kerta 3. - Musiikki ja liike

Aiheena räpylät ja korkokantakengät. Sali tai jokin muu suurempi tila, missä on vähän virikkeitä.

Tuokion kulku

- Tuokio aloitetaan Istumalla piirissä salissa ja aikuinen kertoo/ lukee sadun korkokenkiin asti, sanasäkki tavaroineen mukana. Lapsille on hyvä laittaa istumapaikoille jokin merkki esimerkiksi jokin istuinalusta niin lapsi hahmottaa paremmin, missä hänen paikkansa suuressa tilassa on.
- Lauletaan ja leikitään pikkukoira- leikki

pikku koira kulkee eteenpäin,	(leikkijät astelevat eteenpäin)
pikku koira kulkee taaksepäin.	(leikkijät kulkevat taaksepäin)
pikku koira pyörii ympäri.	(pyöritään ympäri)
pikku koira hyppii hassusti	(jokainen lapsi saa vuorollaan näyttää hassun hyppimisen, jota muut matkivat)

- Aikuisella on rytmisoittimia, joiden nimet mietitään yhdessä lasten kanssa. Aikuinen voi samalla näyttää lapsille, miten soitin toimii. Jokainen lapsi saa valita itselleen soittimen. Ensin soittimilla matkitaan sitä, miltä räpylät kuulostavat ja sitten sitä, miltä korkokantakengät kuulostavat. Lapset voivat ensin kokeilla ja soitella soittimia yksin ja miettiä millaisia ääniä niillä saa aikaiseksi. Sitten käydään kierros, jossa jokainen lapsi saa näyttää miltä hänen räpylät/ korkkari kuulostavat.
- Tässä välissä voidaan laulaa laulu, jossa ensin soittaa vain yksi lapsi ja sitten kaikki yhdessä. Laulussa kerrataan myös soittimien nimiä.

Leevi tässä soittaa, soittaa, soittaa

Leevi tässä soittaa kapuloita.

Kaikki mukaan vaan, kaikki mukaan vaan

kaikki mukaan vaan soittamaan.

- Laitetaan musiikki soimaan ja ensin lapset voivat liikkua musiikin tahtiin kuvitellen kulkevansa ensin uimaräpylät jalassa ja sitten korkokantaken-

gät jalassa. Aikuinen osallistuu myös itse ja esimerkillään ohjaa lapsia koittelemaan millaista on uida, rapsuttaa, juosta tai kaivaa kuoppaa ensin räpylöillä ja sitten korkokantakengillä.

- Jokin tapa jolla tuodaan osa tätä kertaa näyttelyyn. Se voi olla lasten valokuvaus, soiton nauhoitus, tai videokuvaus.

Tarvikkeet:

- Koira ja täydelliset kengät -kirja ja sanasäkki
- Musiikkia ja soitin
- Erilaisia rytmisoittimia
- kamera, videokamera

Tavoitteet:

- Laulamisen kautta kielen kehityksen tukeminen
- Eläytymisen harjoittelu
- Musiikin ja erilaisten äänten tuottamisen harjoittelu
- Soittimien nimeäminen

Soveltamisideat:

- Mukaan tuokioon voi ottaa enemmän koira-aiheisia lauluja ja leikkejä. Laulut voivat myös tulla soittimesta ja lapset voivat soittaa myös lauletaessa.
- Mukana voi olla myös paljon muitakin jalkineita, joista lähtee hassu ääni.

Kerta 4. - draama ilmaisu

Aiheena sukset ja tassut.

Tuokion kulku

- Leikitään koirien häntähippaa. Jokainen osallistuja saa koirankorvat ja hännän. Hännän tulisi irrota helposti sitä nykäisemällä. Leikissä on yksi hippa, joka yrittää varastaa muiden hännät. Kun joku koirista menettää häntänsä, hän putoaa pelistä pois. Leikki loppuu, kun hippa on saanut kaikkien koirien hännät ryöstettyä. Peliä voidaan olla muutama kierros. Hippaa voidaan leikkiä myös toisella tavalla. Tällöin kaikilla muilla on hännät paitsi hipalla. Kun hippa saa varastettua joltain hännän, hippa vaihtuu ja hännättömästä koirasta tulee hippa.
- Hipan jälkeen istutaan piiriin (salissa lasten istumapaikat kannattaa merkata vaikka kuvioalustoilla). Aikuinen lukee/kertoo koira ja täydelliset kengät -sadun lapsille sanasäkkiä käyttäen. Sadun lopussa suksien ja tassujen kohdalla pohditaan kirjan kuvista yhdessä lasten kanssa miltä koira kuvissa näyttää. Onko koira vihainen vai iloinen. Mukana tunnekortteja, joista lapsi voi valita tunteen. Pohditaan myös, mitä koira tykkää tehdä kuvissa.
- Lapset ovat edelleen koiria ja heillä on korvat ja hännät. Lähdetään yhdessä liikkumaan niin kuin sadun koira liikkuu sukset jalassa. Mikään ei oikein onnistu ja koira ärsyyttää. Sitten otetaan sukset pois jalasta ja liikutaan tassuilla. Tehdään kaikkea, mistä sadun koira pitää eli kaivetaan kuoppaa, jahdataan omaa häntää, uidaan ja rapsutetaan kirppuja. Koirat ovat iloisia ja onnellisia omista tassuistaan.
- Seuraavaksi koirat käyvät nukkumaan pitkän päivän jälkeen. Leikitään kuka puuttuu peliä. Aikuinen kertoo ensin mistä on kyse lasten pötköttäessä lattialla. Koirat nukkuvat ja aikuinen peittää yhden lapsen viltillä. Sitten koittaa aamu ja yksi koirista on hävinnyt, muut koirat miettivät kuka on kadonnut. Kun kadonnut kaveri selviää koirat käyvät takaisin nukkumaan ja uusi koira katoaa viltin alle. Leikitään niin kauan, että jokainen lapsi on saanut olla piilossa.
- Kuvia lapsista näyttelyyn.

Tarvikkeet:

- Koira ja täydelliset kengät -kirja ja sanasäkki
- Roolivaatteet koirille (korvat ja hännät)
- Tunnekortteja
- Viltti
- Kamera

Tavoitteet:

- Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen
- Roolin ottamisen harjoittelu
- Sanasäkin esineiden nimeäminen

Soveltamisideoita:

- Alkuun käy myös joku muu hippa. Esimerkiksi X-hippaa soveltamalla voi leikkiä koiran koulutus hippana. Hippa on kouluttaja ja kun saa jonkun koirista kiinni koira pysähtyy ja hippa sanoo "paikka". Koiran voi pelastaa niin, että joku toisista koirista käy koskemassa koiran olkapäähän ja sanoo samalla "vapaa".
- Tuokiossa voi olla mukana paljon tunne ilmaisua, lapset voivat myös itse näyttää millaiselta koira näyttää kun on vihainen tai iloinen.

Kerta 5. - Sadutus

Tuokion kulku:

- Lämmitellään sadutustuokiota varten ensin keksimällä sanasäkin koiralle yhdessä nimi, keitä sen perheeseen kuuluu, missä se asuu ja millainen sen koti on. Aikuinen kyselee lapsilta ja kirjaa ylös kaiken, mitä lapset kertovat. Sanasäkin koira on pöydällä esillä ja lapset voivat kertoessaan myös tutkia koira.
- Luetaan kirja uudestaan sanasäkin kanssa,
- Kirjan lopussa jatkon mahdollisuus, kun koira lukee uuden sadun. Aikuinen kertoo lapsille, että nyt keksitään yhdessä jatkoa sadulle, Minä kirjaan ylös teidän kertoman sadun. Kun satu on valmis, luen sen teille ääneen ja te voitte muokata tai jatkaa satua, jos haluatte.
- Aloitetaan ryhmäsadutus. Jokainen lapsi saa vuorollaan keksiä satuun jatkoa.
- Aikuinen kirjaa ylös lasten keksimän sadun juuri niin kuin lapset ovat sen kertoneet. Jos lapset innostuvat ja puhuvat liian nopeasti voi aikuinen pyytää lasta toistamaan ja kertoa, että ei ehtinyt kirjoittaa kaikkea tai pyytää lasta hieman hidastamaan, jotta jokainen sana saataisiin kirjattua ylös.
- Jos satua ei synny noin vain, voi aikuinen auttaa aloittamisessa. Tai kysellä joitain kysymyksiä kuten: mitä koira nyt haluaa tehdä kun se huomasi sadun tytöllä kauniin punaisen viitan? tai miten koira saa itselleen kauniin punaisen viitan kuten sadun tytöllä on? Näiden kysymysten kanssa on vain oltava varovainen ja käytettävä vain jos on pakko, koska muuten aikuinen voi vahingossa johdatella lasten kertomusta.
- Kun satu on valmis, aikuinen lukee sadun ääneen lapsille, ja lapset voivat halutessaan muuttaa tai jatkaa satua.
- Aikuinen kirjoittaa sadun puhtaaksi kauniille paperille, jotta satu voidaan laittaa esille.

Tarvikkeet:

- Koira ja täydelliset kengät -kirja ja sanasäkki
- Paperia ja kynä

Tavoitteet:

- Oman sadun tuottaminen
- Opittujen sanojen käyttäminen
- Jokaisen lapsen äänen kuuluviin tuominen
- Ryhmässä toimimisen harjoittelu

Soveltamisideoita:

- Kun lapset ovat keksineet yhteisen sadun, voidaan sitä alkaa työstää enemmän. Lapset voivat askarrella satuun liittyvää rekvisiittaa tai sadun hahmot. Oma satu voidaan esittää muille lapsille
- Sadutusta voi pitää myös vain yhdelle lapselle kerrallaan. Sadutus voi liittyä satuun tai lapsi saa päättää, mistä sadun haluaa kertoa. Sadun aiheena voi olla myös lapsen omat kengät.
- Kun koira ja täydelliset kengät -satu loppuu siihen, että koira lukee punahilkka kirjan, voidaan seuraavana satuna alkaa käsittelemään punahilkkaa, johon kasataan oma sanasäkki.

Kerta 6 - Näyttely

Prosessin lopetus ja näkyville tuominen

- Kootaan kahden viikon aikana kootun materiaalin kauniisti esille esimerkiksi ryhmän eteiseen tai ruokahuoneeseen, josta myös lasten vanhemmat ne näkevät. Näyttelyssä on mukana jokaiselta päivältä jotakin esimerkiksi
 - 2. kerralta lapsien tekemät piirustukset ja askartelut
 - 3. kerralta kuvia lapsista musiikki tuokiolta
 - 4. kerralta kuvia lasten tunteista
 - 5. kerralta esillä lasten keksimät sadut.
- Mukana voivat olla myös sanasäkin esineet.
- Myös muut päiväkodin lapset voivat tulla katsomaan näyttelyn sadusta.

Tarvikkeet:

- Näyttelyn luomiseen tarvittava materiaalit ja lasten tekemät piirustukset, askartelut ja sadutuksessa keksimät sadut ja koiran tarinat

Tavoitteet:

- Prosessin näkyväksi tuominen ja päättäminen
- Lapsille kokemus siitä, että heidän tekemisensä ovat tärkeitä ja näyttämisen arvoisia.
- Omien ja toisten töiden ja tekemisien arvostamisen harjoittelu

Soveltamisideat:

- Näyttelyn voi toteuttaa myös jollain muulla tavalla, mutta koko prosessille olisi kuitenkin tärkeää tehdä selvä päätös ja tuoda yhteinen prosessi näkyviin.

Lähdekirjallisuutta ja lisätietoa aiheesta

- Häkkä, A. 2006 Taide ja taitokasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Häkkä, A. Kuokkanen, H. Virolainen, A. Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. (Toim.) Helsinki: Edita Prima.
- Karlsson, L. 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laitinen, E. Viik- Puranen, K. 2011 Sanasäkki, Toiminnallinen tapa oppia suomen kieltä. Joensuu: Kuopio ISKE. http://www.iske-verkosto.info/images/syksy2011_seminaari/laitinen_viik-puranen_sanaskki.pdf. 27.2.2013.
- Nyberg, M. 2010. Maaginen sanasäkki. <http://sprakpasen.se/suomeksi>. 1.10.2013.
- Penttonen, J. 2013. Erityislastentarhan opettaja. Pikkuketun päiväkotia, Kajaani. 14.2.2013.
- Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I. Rusanen, S. Välimäki, A. (Toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas.
- Ruokonen, I. 2011. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Hujala, E. Turja, L. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I. Rusanen, S. Välimäki, A. (Toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56.
- Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I. Rusanen, S. Välimäki, A. (Toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opas.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf. 25.9.2013

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	KAJAANIN KAUPUNKI, PIKKU-KETUN PÄIVÄKOTI
Toimeksiantajan edustaja:	JOHANNA PENTONEN
Osoite:	LOHENPVRSTÖ 1, 87700 KAJAANI
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	johnanna.pentonen@kajaani.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	100123B EVELIINA MÄMMI
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	eveliina.mammi@edu.karelia.fi

Toimeksiantajan sitoumukset	
Opiskelijan ohjaaminen, sanasakin ja ohjeiden arvioinnissa mukana olo	

Opiskelijan sitoumukset	
Sitoutunut tekemään sanasakin ja ohjeet sovitussa aikataulussa	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	RIITTA RASÄNEN TERTTU MOILANEN

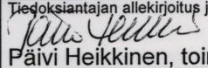
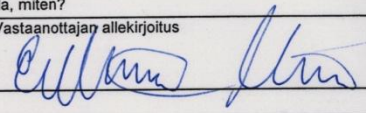
Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 22.4.2013	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys EVELIINA MÄMMI
Päiväys 22.4.2013	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys Johanna Pentonen

 Viranhaltija ja virka-asema
 Varhaiskasvatuksen tulosalueen johtaja

 Päivämäärä / §
 1§ 2 20.5.2013

Liitteitä: 1

Asia	Tutkimusluvan myöntäminen	
Päätös ja sen perustelut	<p>Kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Eveliina Mämmi Joensuun Karelia-ammattikorkeakoulusta hakee tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Opinnäytetyön aiheena on sanasäkin käyttäminen erityistä tukea tarvitsevien lasten puheen kehityksen ja oppimisen tukena. Opinnäytetyön aineisto kerätään havannoimalla ja haastattelemalla lapsia ja ryhmän työntekijöitä. Opinnäytetyön ohjaajana oppilaitoksesta toimivat opettajat Terttu Moilanen ja Riitta Räsänen ja päiväkodista erityislastentarhanopettaja Johanna Penttonen.</p> <p>Myönnän luvan Eveliina Mämmille tutkimuksen suorittamiseen. Tutkimuksen suorittajan tulee noudattaa vomassa olevia arkisto-, salassapito- ja tietosuojasäännöksiä.</p> <p>Lisätietoja päätöksestä antaa tulosalueen johtaja Sirpa Kemppainen, puh. 044-7101720, e-mail: sirpa.i.kemppainen@kajaani.fi</p>	
Päätöksenteko-oikeus	sisistyslautakunnan johtosääntö	
Allekirjoitus	tulosalueen johtaja	 Sirpa Kemppainen
Päätös yleisesti nähtävillä	Paikka ja aika Kajaani kaupungintalo, Pohjolankatu 13, 87100 Kajaani 27.5.2013	
Oikaisuvaatimusohe	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen voi tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuuteen päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen	
Oikaisuvaatimusviranomainen	Viranomainen, jolle oikaisuvaatimus tehdään ja postiosoite Sivistyslautakunta, Pohjolankatu 13, 87100 KAJAANI, sähköposti: kajaani@kajaani.fi	
Oikaisuvaatimusaika ja sen alkaminen	Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenten katsotaan saaneen päätöksestä tiedon kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Käytettäessä sähköistä tiedoksiantoa katsotaan asianosaisen saaneen päätöksestä tiedon kolmantena päivänä viestin lähettämisestä.	
Oikaisuvaatimuksen sisältö ja toimittaminen	Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusaajan päättymistä.	
Muutoksenhaku	Valituskielto ja sen peruste	
	☐ Erillinen muutoksenhakuohje	
Tiedoksianto asianosaiselle	Asianosainen Eveliina Mämmi	
	Miten ☒ Lähetetty postitse ☐ Luovutettu ☐ Muulla tavalla, miten?	
	Tiedoksiantajan allekirjoitus ja virka-asema Päivi Heikkinen, toimistosihteeri	Vastaanottajan allekirjoitus
Sisäinen jakelu	Pikku-Ketun päiväkot	

Hei !

Olen kolmannen vuoden sosionomi-opiskelija Joensuun Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötäni tänne Pikku-Ketun päiväkotiin, lapsenne ryhmään. Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö ja sen aiheena on erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukeminen. Opinnäytetyöni on tarkoitus valmistua joulukuussa 2013 ja siihen asti pyörinkin jonkun verran lapsenne ryhmässä. Nyt keväällä minun on tarkoitus haastatella ja havainnoida lapsia, jokaisen tarpeet huomioiden. Ohjaan myös muutamia luovia tuokioita lapsenne ryhmässä. Jos teillä herää jotain kysyttävää toiminnastani tai työstäni, voitte ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse.

Mukavaa ja aurinkoista kevättä!

Ystävällisin terveisin,

Eveliina Mämmi

eveliina.mammi.edu.karelia.fi

Hei!

Olen sosionomi-opiskelija Joensuun Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötäni tänne Pikku-Ketun päiväkotiin, lapsenne ryhmään. Opinnäytetyöni aihe on erityistä tukea tarvitsevien lasten kielen kehityksen tukeminen. Aloitin opinnäytetyöni tekemisen jo viime talvena joten työ valmistuu tämän syksyn aikana. Nyt alkusyksystä tulen ohjaamaan lapsille muutamia sanasäkki-tuokioita, joissa myös piirrämme, askartelemme, laulamme ja harjoitteleme roolin ottamista, jokaisen lapsen tarpeet huomioiden. Jos teillä herää kysyttävää toiminnastani lapsenne ryhmässä, voitte ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse.

Mukavaa alkavaa syksyä!

Ystävällisin terveisin,

Eveliina Mämmi

eveliina.mammi@edu.karelia.fi

Sadusta sanoiksi -materiaalipaketin kehittämislomake

Sanasäkki

1. Löytyykö sanasäkistä kaikki sadun kannalta tarvittavat esineet/ hahmot?
Jos ei, mitä puuttuu?
2. Ovatko sanasäkin esineet/hahmot tarpeeksi selviä ja ymmärrettäviä jotta lapsi ymmärtää, mitä esineet esittävät?
3. Onko sanasäkki kiinnostavan ja houkuttelevan näköinen? Miten siitä saisi paremman?

Koira ja täydelliset kengät -satu

1. Onko satu mielenkiintoinen?
2. Käsitteleekö sadun tarina lapsiryhmän kannalta oikeita aiheita? miksi?

Tuokioiden onnistuminen

Mikä tuokioissa

- a) Onnistui
- b) Ei onnistunut. Kehittämisiä

1. Sanasäkki-tuokio

a)

b)

2. Kuvataide-tuokio

a)

b)

3. Musiikki-tuokio

a)

b)

4. Draama-tuokio

a)

b)

5. Sadutus-tuokio

a)

b)

6. Näyttelyn rakentaminen

a)

b)

Kansio

1. Onko kansion sisältämä teoria sanasäkiä ja taidekasvatuksesta tarpeellista? tulisiko kansiossa olla lisää teoriaa jostain muusta aiheesta?
2. Ovatko tuokioiden ohjeet riittävän selkeitä? Mitä niistä puuttuu?
3. Onko kansio helppokäyttöinen ja selkeä? miksi?

Kiitos vastauksestasi! 😊